

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**STÍNADELSKÁ TRILOGIE JAROSLAVA
FOGLARA VE SVĚTLE JEHO
POKRAČOVATELŮ**

**STÍNADLA TRILOGY BY JAROSLAV FOGLAR IN THE
LIGHT OF HIS SUCCESSORS**

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Bakalářská diplomová práce

Vypracovala: **Barbora Kovalíková**
Vedoucí práce: **Doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D.**

OLOMOUC 2017

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 22. 8. 2017

.....

vlastnoruční podpis

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce Doc. Mgr. Radku Malému, Ph.D., za ochotu, vstřícnost, cenné připomínky a především za trpělivost spojenou s vedením mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Chlapecký román jako literární žánr	8
1.1 Tzv. „foglarovka“ jako druh románu	8
2 Literární odkaz Jaroslava Foglara.....	12
2.1 Autorský portrét.....	12
2.2 Foglar a časopisy pro mládež	14
2.2.1 Vznik Mladého hlasatele a počátky Rychlých šípů	15
2.2.2 Poválečné pokusy o obnovení Mladého hlasatele.....	16
2.2.3 Fenomén Rychlých šípů	17
2.3 Charakteristické prvky stínadelské trilogie	19
2.3.1 Postavy stínadelské trilogie.....	21
2.3.2 Foglarovy typické jazykové prostředky	23
2.3.3 Výchovné tendence ve stínadelské trilogii	24
2.3.4 Práce s prostředím	25
2.3.5 Role dospělých a dívek ve stínadelské trilogii.....	26
3 Jaroslav Velinský.....	28
3.1 Poslední tajemství Jana T. a jeho komparace se stínadelskou trilogií	29
3.1.1 Postavy.....	30
3.1.2 Jazykové prostředky	31
3.1.3 Výchovné tendence	33
3.1.4 Práce s prostředím	33
3.1.5 Role dospělých a dívek.....	33
4 Josef Červinka-Grifin.....	35
4.1 Poselství ze Stínadel a jeho komparace se stínadelskou trilogií.....	35
4.1.1 Postavy.....	37
4.1.2 Jazykové prostředky	37

4.1.3	Výchovné tendence	38
4.1.4	Práce s prostředím	39
4.1.5	Role dospělých a dívek	39
5	Svatopluk Hrnčář	41
5.1	Trilogie Uctívačů ginga a její komparace se stínadelskou trilogií	41
5.1.1	Postavy	43
5.1.2	Jazykové prostředky	43
5.1.3	Výchovné tendence	45
5.1.4	Práce s prostředím	45
5.1.5	Role dospělých a dívek	45
6	Jiří Hogan	47
6.1	Meč Vontů a jeho komparace se stínadelskou trilogií	47
6.1.1	Postavy	48
6.1.2	Jazykové prostředky	49
6.1.3	Výchovné tendence	50
6.1.4	Práce s prostředím	51
6.1.5	Role dospělých a dívek	51
7	Závěr	53
	Anotace	55
	Resumé	56
	Použitá literatura a internetové zdroje	57

Úvod

Jaroslav Foglar je známý především jako autor dobrodružných chlapeckých románů zaměřených na skautskou tematiku, pro něž je příznačný výrazný pedagogický charakter. Je také tvůrcem pěti literárních postav, jež ovlivnily a hluboce zasáhly řadu čtenářských generací – těmi jsou členové čtenářského klubu Rychlých šípů, Mirek Dušín, Jarka Metelka, Jindra Hojer, Červenáček a Rychlonožka. Na základě komiksu *Rychlé šípy* zejména ve druhé polovině 20. století vznikla řada komiksových, beletristických, divadelních i filmových adaptací. Cílem této bakalářské práce je zjistit, do jaké míry autorský styl Foglarových pokračovatelů v oblasti beletrie pro děti a mládež koresponduje s Foglarovým autorským stylem a čím se způsob psaní jednotlivých autorů liší.

Nejprve se pokusíme vymezit termín chlapecký román a poukážeme na silnou výchovnou tendenci děl Jaroslava Foglara jako na jeden z charakteristických prvků jeho tvorby. Literatura pro děti a mládež nesporně představuje důležitý pramen ovlivňující formování charakteru dospívajících chlapců, již tvořili převážnou část Foglarova čtenářského publika. Budeme se zabývat počátky Rychlých šípů, tedy jejich vznikem v časopisech pro děti a mládež, jejich vývojem a vznikem fenoménu, později mnohokrát vzkříšeného a napodobovaného.

První část práce tvoří teoretický úvod do problematiky Foglarových Rychlých šípů v rámci takzvané „stínadelské trilogie“, tedy trilogie sestávající z knih *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* a *Tajemství Velkého Vonta*. Nedílnou součástí jsou i počátky Rychlých šípů v časopisech pro mládež, konkrétně v časopisech *Mladý hlasatel* a *Vpřed*, ve kterých Foglar působil a které později redigoval. Pokusíme se také shrnout charakteristické prvky stínadelské trilogie. Následuje výklad o pokračovatelích stínadelské trilogie Jaroslava Foglara, tedy o Jaroslavu Velinském, Josefovi Červinku-Grifinovi, Svatopluku Hrnčířovi a Jiřím Hoganovi (jejich pořadí se odvíjí mimo jiné od časové návaznosti na stínadelskou trilogii).

Druhá část sestává převážně z interpretace vybraných děl. Na základě metod komparace se pokusíme porovnat vybrané prvky děl jednotlivých autorů, a to práci s městským prostředím, způsob zobrazování přírody a přírodních jevů, již zmíněné zastoupení dívčích postav, roli dospělých a míru výchovných tendencí – v souvislosti s těmito tendencemi budeme řešit takzvaný „ideální vzor“, tedy zdánlivou bezchybnost vedoucího klubu Rychlých šípů Mirka Dušína a některých dalších

výrazně kladných postav. V závěru se pokusíme shrnout poznatky z našeho bádání a zařadit jednotlivá díla na pomyslnou časovou osu.

V práci je záměrně odhlíženo od jiných než beletristických forem příběhů o Rychlých šípech, mezi něž patří například televizní seriál *Záhada hlavolamu* z roku 1969 režírovaný Hynkem Bočkem, film *Záhada hlavolamu* z roku 1993 režírovaný Petrem Kotkem nebo divadelní zpracování s názvem *Rychlé šípy* režírované Robertem Bellanem a uváděné na pódiu Slováckého divadla, a to především kvůli omezení rozsahu bakalářské práce. Práce je primárně zaměřena na beletrii pro děti a mládež, souvislost s komiksovou formou je zmíněna pouze okrajově.

1 Chlapecký román jako literární žánr

V této kapitole se pokusíme vystihnout charakteristické prvky chlapeckého románu. Termín chlapecký román je v české literatuře spojován nejčastěji se jménem Jaroslava Foglara. Zdá se, že jeho prózy jsou považovány za typické ukázky tohoto literárního žánru. Může být chápán jako jakýsi literární podžánr, nebo žánrová varianta románu. Vzhledem k označení románu však skupinu čtenářů paradoxně netvoří pouze chlapci, nýbrž i dívky v tomto věku, avšak v menší míře. Tvůrci tzv. „chlapeckých“ románů používají převážně chlapecké hrdiny, to však neznamená pouze chlapecké čtenáře, jen je vysoce pravděpodobné, že budou tvořit větší procento cílové skupiny.

Oproti dívčímu románu, jehož definici uvádí například Dagmar Mocná v *Encyklopedii literárních žánrů*: „Žánr populární literatury určený dospívajícím dívkám a mající emotivním příběhem napomoci procesu jejich osobnostního zrání.“¹, chlapecký román konkrétní definici postrádá, proto jsme se museli spokojit spíše se zmínkami o chlapecké próze. Stínadelská trilogie, tedy trilogie, se kterou je spojován právě termín „chlapecký román“, nese některé rysy dobrodružného a detektivního románu. Podle Pavla Janáčka se žánr dobrodružného románu významným způsobem „uplatňuje v oblasti literatury pro mládež: je adaptován pro příslušnou věkovou skupinu, ovlivňuje tematiku a syžety chlapeckého románu.“² Literární vědec Otakar Chaloupka ve svém díle *Próza pro děti a mládež (její otázky, působení a perspektivy)* ve spojení s nejen Foglarovým jménem užívá termínu „chlapecký románek“. Zahrnuje jej do běžného čtiva pro děti a mládež a jako dalšího zástupce tohoto typu románu uvádí například Jaroslava Nováka, autora skautských příruček a chlapeckých románů.³

1.1 Tzv. „foglarovka“ jako druh románu

V následujících odstavcích se pokusíme o charakteristiku „foglarovského“ typu chlapeckého románu, který budeme v rámci zjednodušení dále nazývat termínem

¹ MOCNÁ, Dagmar. Dívčí román. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 114. ISBN 80-7185-669-X.

² JANÁČEK, Pavel. Dobrodružný román. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 119. ISBN 80-7185-669-X.

³ CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989, s. 71.

„foglarovka“. Předpokládanou cílovou skupinou jsou zejména chlapci, v menší míře děvčata, v předpubertálním věku. Jak již bylo řečeno, foglarovky obecně mají charakter dobrodružného románu, stínadelská trilogie nese také prvky detektivky. Veškeré foglarovky se vyznačují výchovnou linií, ta má nejčastěji podobu přímého obracení se na čtenáře pomocí moralizujících pasáží, výzev či poznámek, které představuje mimo jiné stínadelská trilogie nebo román *Hoši od Bobří řeky*.

Mezi další typické prvky patří převážně chlapecký hrdina, popřípadě chlapečtí hrdinové, představující vzorový příklad správného chlapce. Protagonisté buď od začátku vystupují jako kladní a ideální hrdinové, nebo se velmi brzy poučí, uznají svou chybu a v takový vzor se postupně přemění, v obou případech jde o vzor silný jak duševně, tak fyzicky. Jako příklad prvního schématu uveďme například postavu z knihy *Boj o první místo* Petra Solnara, který jako jediný ze třídy poukazuje na hanebné chování spolužáka Rudy Lorence a snaží se být ostatním chlapcům lepším vzorem, přestože to pro něj zpočátku znamená spíše nepřátelství a výsměch ze strany téměř všech spolužáků, což se ale postupně mění v obdiv Petrova charakteru a ve zpochybnění charakteru Rudova, a jako příklad druhého schématu bychom vzpomenuli například Mirka Trojana z knihy *Pod junáckou vlajkou*, ten vstoupí do skautského oddílu za účelem odcizení stanu z oddílové klubovny, postupně si však uvědomuje špatnost svého počínání a poté, co ve skautském oddíle objeví správné a čestné chlapce, ve kterých najde ty pravé kamarády, se pod tíhou svědomí a ve snaze stát se lepším dokonce přizná.

Protagonisté většinou nejsou starší dvanácti let, což je běžně udávaná hranice mezi dětstvím a pubertou. Chlapec v pubertálním věku je označován jako jinoch. Přelom mezi těmito dvěma životními obdobími, tedy mezi tzv. „chlapectvím“ a „jinoštvím“, je popisován v románu *Pod junáckou vlajkou*, kde touto změnou prochází postava Jiřího: „Byl to převrat v chlapecké duši, která se měnila v jinošskou. Dospívala. Na každého hochy ty chvíle přijdou. Na některého dříve, na jiného později, někdy se projeví slabě, jindy bouřlivě, ale vždy mají jedno společné: neuznávají toho, kdo dává příkazy, kdo je výše postavený. A Jiří v tom byl oběma nohama.“⁴ Foglar pubertu označuje „nemocí, které nerozuměli ti, kteří ji ještě nepřestáli“⁵.

⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou: příběh Devadesátky*. 7. vyd. Praha: Olympia, 2005, ©1940, s. 134. Sebrané spisy; sv. 4. ISBN 80-7033-924-1.

⁵ Tamtéž.

Hrdinové foglarovek bývají často vyzdvihováni nad ostatní „obyčejné“ chlapce. To je vidět například v jedné ze závěrečných kapitol románu *Hoši od Bobří řeky* s názvem „Obyčejní chlapci“. Tím, co chlapci ze sdružení Hoši od Bobří řeky prožili, jsou zde stavěni nad chlapce, již taková dobrodružství nikdy neprožili a pravděpodobně ani nikdy neprožijí. Můžeme v tom spatřovat autorovu výchovnou tendenci, kterou se snaží podnítit čtenáře k lepšímu nakládání s volným časem.⁶ Velmi typický je pro foglarovky taktéž prvek pravého přátelství, na jehož základě pak vícečlenné kolektivy chlapců podobné sdružení Hochů od Bobří řeky nebo čtenářskému klubu Rychlých šípů vznikají.

V dílech se málokdy objevují dospělí hrdinové, pokud se objeví, pak buď spíše ve vedlejší roli, nebo tvoří jen méně podstatnou kulisu. Dospělé ve vedlejší (přesto stále významné) roli zastupují převážně vedoucí chlapeckých uskupení, nejčastěji v podobě mladého zkušeného muže, který představuje ideální mužský vzor, například Tapin, vedoucí skautského oddílu Devadesátka z knih *Pod junáckou vlajkou* a *Devadesátka pokračuje*, nebo Rikitan, mladý student medicíny, vedoucí chlapeckého uskupení z knihy *Hoši od Bobří řeky*. Roli dospělých ve stínadelské trilogii se budeme věnovat později. Vyjma předchozích dvou (a jim podobných) příkladů jsou dospělí většinou zpodobňováni jako lidé od chlapců velmi vzdálení, chlapcům příliš nerozumí a málokdy pro ně mají pochopení. Dívčí postavy nemají v knihách téměř žádné zastoupení. Výjimku tvoří zmínky o dívčích čtenářských klubech nebo o jiných typech dívčích skupin, které se objevují ve stínadelské trilogii. Dívčím postavám ve stínadelské trilogii bude také věnována samostatná pasáž.

Nedílnou součástí foglarovek jsou také rozsáhlé pasáže popisující romantickou přírodu, nebo romantiku městského prostředí. Tyto pasáže mají až charakter líčení, promítá se do nich především autorova láska k jaru a k jiným přírodním změnám a úkazům. Slouží k dokreslení nálady a k navození požadované emoce a často uvozují kapitolu. Jako příklad uveďme začátek první kapitoly z románu *Strach nad Bobří řekou*: „A zase přišlo do kraje toužebně očekávané předčasné jaro. Kopce a lesy viditelné z hradeb na okraji města, kde ležel Červený dolík, se vynořily z předjarních mlh. V potůčcích a říčkách za městem hučela zelenavá průzračná voda

⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. 16. vyd. Praha: Olympia, 1999, s. 167–168. Sebrané spisy, sv. 1. ISBN 80-7033-582-3.

z tajícího ledu a sněhu. Někde už rozkvétaly podléšky a sasanky. (...)“⁷.

Díla velmi často obsahují různé návody či podrobné popisy her, tento prvek je velmi častý zejména v románech *Pod junáckou vlajkou* či *Hoši od Bobří řeky*, tedy v dílech se skautskou tematikou, nebo v dílech, jež pojednávají o chlapeckém seskupení podobném skautskému oddílu a vedeném dospělým člověkem. Pro Foglara je také typické hojné užívání přezdivek a vlastních smyšlených názvů pro různá místa jak v přírodě, tak v městském prostředí.

⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Strach nad Bobří řekou*. 4. vyd. Praha: Olympia, 1999, s. 7. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; Sv. 9. ISBN 80-7033-583-1.

2 Literární odkaz Jaroslava Foglara

Jaroslav Foglar je autorem devatenácti románů, řady povídek, divadelní hry, výborů s příběhy z oddílových kronik, desítek článků a návodů k oddílové a klubovní činnosti a v neposlední řadě také několika komiksů v čele s Rychlými šípy. Dále je autorem autobiografické publikace *Život v poklusu*. Některé romány vycházely jak v knižní podobě, tak časopisecky na pokračování, některé se dočkaly komiksového zpracování (příkladem jsou romány *Chata v jezerní kotlině*, *Záhada hlavolamu* či *Modrá rokle*). Román *Záhada hlavolamu* se dočkal sedmi reedic, *Stínadla se bouří* pěti reedic, oba romány se v roce 1969 dokonce staly předlohou devítidílného černobílého seriálu *Záhada hlavolamu*, režírovaného Hynkem Bočanem a v roce 1993 byl na televizních obrazovkách uveden stejnojmenný celovečerní film, režisérem byl tentokrát Petr Kotek.⁸

„Fenomén Foglar“ odstartoval vznik řady seriózních (např. komiks *Strážci, ABC*) i karikujících či satirických (např. komiks *Svižné blesky*, *ČEZ News* nebo *Rychlé pípy* Michala Hrdého, které vycházely v časopise *Škrt*) adaptací jeho původních námětů.

2.1 Autorský portrét

Jaroslav Foglar byl autor chlapeckých románů a kreslených seriálů. Narodil se 6. července 1907 v Praze. V roce 1925 absolvoval veřejnou obchodní školu a stal se kancelářským praktikantem zahraniční holandské firmy Wys Muller et Co. Téhož roku odchází a přijímá místo ve velkoobchodě s papírem firmy Oskar Stein, kde pracoval celých třináct let. Od roku 1935 působil jako externí spolupracovník Melantrichu, do kterého přešel z firmy Oskar Stein v roce 1938. V Melantrichu pracoval do roku 1941 jako redaktor *Mladého hlasatele*, od roku 1941 jako nakladatelský lektor. V roce 1945 začíná redigovat časopis *Junák*, z něhož v roce 1946 přechází do časopisu *Vpřed*, který Foglar rediguje do roku 1948, poté je přeřazen a následně dává výpověď. Po odchodu z redakce *Vpředu* byl několik let nezaměstnaný a žil pouze ze svých úspor, věnoval se oddílové činnosti a staral se o matku (o matku Foglar pečoval až do její smrti, Marie Foglarová zemřela v roce

⁸ VUČKA, Tomáš. *Cesta za modrým světlem: meditace nad texty Jaroslava Foglara*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015, s. 9–11. ISBN 978-80-87855-26-3.

1980 ve věku 102 let). Od roku 1954 vykonává ve strachu ze Státní bezpečnosti práci, jež mu byla přidělena státem – na rok se stává zaměstnancem v Městské stanici mladých turistů, kde má hlídat zakázanou skautskou činnost. Neosvědčil se však a musel odejít. Poté přišla další nucená práce v Domově středoškolské mládeže, kde strávil celých devět let jako vychovatel. Pobývalo zde 130 studentů ve věku 16–19 let, což byl věk, kterému Foglar nerozuměl, proto ve svém zaměstnání velmi trpěl. Během následujících deseti let, zatímco Foglar pracoval jako vychovatel, byl pravidelně podrobován výslechu pracovníky Státní bezpečnosti. Po čase z důvodu špatného psychického stavu dokonce navštívil psychiatra, jehož posudek na chvíli zájem StB omezil. Po jednom z letních táborů napsal Foglar asi dvacetistrannou podrobnou zprávu o chvályhodné činnosti oddílu, kterou po táboře odevzdal StB a tím zájem StB o Foglara vymizel.⁹ Od roku 1962 začíná Foglar spolupracovat s časopisem ABC, kde na základě Foglarova scénáře vychází Jiřím Kráslem kreslený seriál *Kulišáci*. V roce 1970 vychází první knižní vydání titulu *Stínadla se bouří*. Začíná psát také *Tajemství Velkého Vonta*, které však u nás vychází samostatně až v roce 1992 v Olympii (první vydání vyšlo v Mnichově v roce 1986).¹⁰

Rok 1989 přinesl Foglarovi opět možnost publikovat. Do té doby nežádoucí autor se opět dostává do oblíbenosti čtenářů. Právě výše zmíněné nakladatelství Olympia Foglarovi navrhuje vydat edici s názvem *Sebrané spisy Jaroslava Foglara* obsahující všechny jeho knihy, které postupně vycházejí od roku 1991, převážně doplněné ilustracemi Marko Čermáka. V lednu roku 1994 se Foglar několik týdnů léčil v nemocnici s těžkou oční chorobou. Zrak se mu postupně vrátil a roku 1994 dokončil knihu *Modrá rokle*, jež byla v soutěži SUK, pořádané Státní pedagogickou knihovnou Komenského v Praze, oceněna jako mládeží nejčtenější kniha roku.¹¹

V letech 1927–1987 Foglar vedl slavný skautský oddíl pražskou Dvojku. Za svůj život získal řadu skautských ocenění, v roce 1988 také vyznamenání Za zásluhy o rozvoj tělovýchovy I. stupně udělované ústředním výborem Československého svazu tělesné výchovy a o rok později mu byl udělen zlatý Březový lístek, nejvyšší ocenění nezávislých sdružení dětí a mládeže a Galénovy nadace. Jaroslav Foglar umírá 23. ledna 1999 po téměř čtyřleté hospitalizaci.

⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Olympia, 2005, s. 177–180. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 21. ISBN 80-7033-879-2.

¹⁰ Tamtéž, s. 181–182.

¹¹ Tamtéž, s. 186–187.

Foglar se podle všeho sám nikdy neúčastnil literárního života, dokonce pravděpodobně nikdy neměl vysoké literární vzdělání. Sám to při rozhovorech odůvodňoval tím, že nechtěl být kontaminován slohem jiných autorů. Foglar své texty psal v takzvaném „foglarovském vakuu“, což mu kritici vytýkali nejčastěji. Znamená to, že tvořil stranou od všeho již vytvořeného jinými, stejně tak „mimo společnost“ se pohybují i postavy z jeho děl. Tuto izolaci si Foglar pro svůj život paradoxně zvolil sám, odůvodňoval ji celoživotní touhou zůstat navždy chlapcem, a to druzí nechápali.¹²

2.2 Foglar a časopisy pro mládež

Jaroslav Foglar během svého života působil v několika časopisech pro mládež, dokonce inicioval vznik nejznámějšího z nich, *Mladého hlasatele* – platformu Rychlých šípů, Foglarova nejznámějšího čtenářského klubu. Tato podkapitola shrnuje události, jež tvoří počátky vzniku Rychlých šípů a jeho stínadelské trilogie.

Roku 1933 se Jaroslav Foglar se svým románem *Hoši od Bobří řeky* zúčastnil soutěže o nejlepší knihu pro mládež pořádané nakladatelstvím Melantrich. Přestože kniha nebyla oceněna, byl to svým způsobem úspěch, protože nakladatelství Foglara oslovilo s nabídkou tisknout *Hochy od Bobří řeky* jako seriál na pokračování, a tak začala jeho první kniha 4. března roku 1934 vycházet na pokračování ve *Slovíčku*, dětské příloze nedělního *Českého slova*.¹³ Krátce před uvedením *Hochů od Bobří řeky* na pokračování psal Foglar do ranního *Českého slova* a do nedělní přílohy *Slovíčka* krátké články (do *Slovíčka* od roku 1933 také povídky). V roce 1934 Melantrich znovu vypsal soutěž o nejlepší knihu pro mládež, Foglar spolu s dalšími dvěma autory vyhrál hlavní cenu a knihy všech tří výherců byly nakladatelstvím vydány knižně. Během dalších čtyř let jeho další romány otiskují na pokračování časopisy Skaut-Junák nebo již zmíněné *Slovíčko*.

¹² VUČKA, Tomáš. *Cesta za modrým světlem: meditace nad texty Jaroslava Foglara*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015, s. 18–19. ISBN 978-80-87855-26-3.

¹³ FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Olympia, 2005, s. 68. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 21. ISBN 80-7033-879-2.

2.2.1 Vznik Mladého hlasatele a počátky Rychlých šípů

Na jaře roku 1935 Foglar navrhuje Melantrichu vydávání nového časopisu pro školní mládež s tím, že by se na něm rád podílel. Vedení Melantrichu dalo Foglarovi možnost vytvořit několik ukázkových čísel. 24. června 1935 vychází nulté číslo časopisu *Malý hlasatel* obsahující i Foglarovy příspěvky. V srpnu téhož roku vychází číslo znovu, tentokrát s číslem jedna, jako redaktor byl uveden Břetislav Mencák. Foglar se stává externím pracovníkem Melantrichu. Po naléhání ředitele Melantrichu Jaroslava Šaldy získává Foglar roku 1938 místo propagačního pracovníka nakladatelství. V popisu práce měl kromě koncipování inzerátů na *Mladého hlasatele* (tak byl *Malý hlasatel* od II. ročníku přejmenován) také vymýšlení drobných soutěží či krátkých přiléhavých veršů ke kreslenému seriálu.¹⁴

V době, kdy byl Foglar externím pracovníkem nakladatelství, předkládá redaktorovi *Mladého hlasatele* Břetislavu Mencákovi a rádci časopisu Janu Morávkovi myšlenku čtenářských klubů. Nenavrhuje starou koncepci čtenářských klubů v podobě komerčních klubů, které měly existovat za účelem odebírání a rozšiřování časopisu.¹⁵ Přichází s novým typem čtenářských klubů, o kterých Foglar napsal toto: „Hoši a děvčata ve čtenářských klubech se učí poctivému kamarádství, snášenlivosti, kázni, smyslu pro odpovědnost. Společně si vynalézají ušlechtilou zábavu, sebevzdělání, pěstují tělesnou i duševní zdatnost. Snaží se být co nejužitečnější svému okolí. Svou činnost klub vyvíjí na vycházkách, pravidelných týdenních schůzkách, cvičeních, besídkách i v obyčejném denním životě: na ulici, ve škole, doma. Každý hoch či děvče z klubu chová se tak, aby byl vzorem pro všechny ostatní hochy a děvčata.“¹⁶

Mělo jít o sdružení chlapců či děvčat o minimálně čtyřech členech. Podmínkou bylo pravidelné měsíční hlášení, jež by v redakci registrované kluby o své činnosti musely podávat. Nesetkal se s velkým nadšením, přes pochybnosti obou mužů však byly čtenářské kluby povoleny. První výzva k zakládání klubů vyšla v 36. čísle II. ročníku (8. 5. 1937) a hned na to se přihlásilo dvacet šest klubů. Za dva měsíce bylo klubů již dvě stě. Foglar, který měl kluby na starosti, zapisoval přihlášené kluby a dostal k dispozici zvláštní rubriku *Mladého hlasatele* s názvem Klubovní záležitosti. Tam zveřejňoval nápady k volnočasovým aktivitám čtenářských klubů,

¹⁴ Tamtéž, s. 111–114.

¹⁵ Tamtéž, s. 117.

¹⁶ PÍREK, Zdeněk. *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*. 1. vyd. Brno: Delfin, 1990, s. 164.

hry nebo výzvy k různým činnostem. Na konci III. ročníku bylo v *Mladém hlasateli* registrováno 1100 čtenářských klubů.¹⁷

V roce 1938 se řízení *Mladého hlasatele* ujímá Jaroslav Foglar spolu s Karlem Burešem, bývalým redaktorem sportovního týdeníku *STAR*. V nové funkci mohl Foglar začít uskutečňovat veškeré své předchozí plány s časopisem, to platilo i pro nápad kresleného seriálu vycházejícího na zadní straně na pokračování. Na základě příhod několika chlapců, které později údajně přiměl k založení čtenářského klubu, vznikla myšlenka Rychlých šípů (skutečná jména a adresy však zůstaly navždy utajeny a Jaroslav Foglar nikdy neprozradil, zda jde o úplnou, nebo částečnou fikci). Osudovým bylo náhodné setkání Jaroslava Foglara a kreslíře Jana Fischera, se kterým Foglar navázal spolupráci a který pro něj v dalších letech všechny seriály kreslil. První příběh Rychlých šípů vychází v 7. čísle IV. ročníku *Mladého hlasatele* s názvem *Rychlé šípy – Černí jezdcí řadí*.¹⁸ Rychlé šípy se stávají ideálním příkladem správného čtenářského klubu. Od začátku IV. ročníku vychází v *Mladém hlasateli* na pokračování *Záhada hlavolamu*, dobrodružně-detektivní román s Rychlými šípy v čele.

V den zrušení *Mladého Hlasatele* německými úřady (15. 5. 1941) redakce eviduje přes 24 600 klubů. Podmínkou k založení klubu bylo členství minimálně čtyř dětí, z čehož vyplývá, že Foglar v daném roce prostřednictvím klubů řídil nejméně sto tisíc chlapců a děvčat.

2.2.2 Poválečné pokusy o obnovení Mladého hlasatele

Po válce se Foglar snaží o obnovení čtenářských klubů prostřednictvím časopisu *Junák*. Tento týdeník vydávaný pod Svazem skautů začal redigovat v září roku 1945, musel jej však připravovat ve velmi primitivních podmínkách. Do března roku 1946 vyšlo celkem 16 čísel, poté Foglar po sporech s nadřízenými odchází do Mladé fronty, kde spolu s bývalými spolupracovníky z *Mladého hlasatele* (například Karel Bureš) začíná redigovat upadající čtrnáctideník *Vpřed*. První číslo s Foglarem v čele vychází 9. dubna 1946.¹⁹ Zde Foglar obnovuje tradici čtenářských klubů a na poslední straně se opět objevují Rychlé šípy. Vpřed velmi rychle nabývá na

¹⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Olympia, 2005, s. 117–118. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 21. ISBN 80-7033-879-2.

¹⁸ Tamtéž, s. 118–121.

¹⁹ Tamtéž, s. 170–171.

popularitě a z důvodu vzrůstajícího nákladu se ze čtrnáctideníku stává týdeník. I tentokrát Foglar opět přichází s novými nápady, po kterých mládež po válce přímo dychtila.

Druhý ročník *Vpředu*, jenž vycházel od září roku 1946, začíná uveřejňovat nový román na pokračování, *Stínadla se bouří*. Zároveň s sebou druhý ročník časopisu přinesl rostoucí odpor, jehož hlavním strůjcem byla kritická revue *Štěpnice*. Ve velkém začaly vycházet protifoglarovské články i v respektovaných periodikách, například v *Lidových novinách* (za útoky stál hlavně Zdeněk Vavřík) nebo v *Mladé frontě*. Rychlé šípy byly obráceny v obyčejnou bandu výtržníků. Zpochybněno bylo také jejich sebeovládání tvrzením, že naopak popouštějí uzdu nejnižším vášním.

Útoky kritiky vyvrcholily v roce 1948 sloučením *Junáka* s *Vpředem*, tak vznikl časopis *Junáci, vpřed!* Foglar byl přeřazen do redakce *Mladého technika* a šéfredaktorem nového časopisu se stal Svatopluk Hauser z Brna. Za sesazením Foglara stál předseda Československého svazu mládeže Zdeněk Hejzlar. Krátce po sloučení časopisů a přeřazení dal Foglar výpověď. Časopis *Junáci, vpřed!* se v pátém ročníku přejmenoval zpět na *Vpřed*, šestý ročník nesl název *Pionýři, vpřed!*, to byl však poslední ročník, protože zájem o časopis rychle upadl.²⁰

2.2.3 Fenomén Rychlých šípů

K Rychlým šípům se jejich tvůrce Jaroslav Foglar vyjádřil takto: „(...) Rychlé šípy! Kouzelné a okřídlené jméno, známé desetitisícům čtenářů. Když jsem začínal seriál s příběhem Rychlých šípů, netušil jsem, že Rychlé šípy si získají sympatie čtenářů v takovém rozsahu, že se z Rychlých šípů nakonec stane vzor pro kluby.“²¹ Poprvé se Rychlé šípy objevily v *Mladém hlasateli* 17. prosince 1938, a to v podobě komiksově přílohy na zadní straně časopisu s názvem *Rychlé šípy – Černí jezdcí řadí*. Nejde o první příběh inspirovaný myšlenkou čtenářských klubů, komiksu o Rychlých šípech předcházela příběh s názvem *Klub Modrá vlna* ze III. ročníku *Mladého hlasatele*.

V důsledku velkého čtenářského zájmu nakonec navzdory původnímu plánu otisknout pouze několik pokračování vzniká celkem 113 příběhů o Rychlých šípech, které pro Foglara kreslí Jan Fischer, později Marko Čermák nebo Václav Junek.

²⁰ Tamtéž, s. 171–177.

²¹ PÍREK, Zdeněk. *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*. 1. vyd. Brno: Delfin, 1990, s. 28.

Rychlé šípy se po dobu svého vycházení staly idolem děvčat a chlapců, redakce *Mladého hlasatele* obdržela během doby, kdy komiksová příloha vycházela, množství klubovních hlášení oznamujících snahu klubů napodobovat klub Rychlých šípů.²² Jejich popularita patrně vnukla Foglarovi myšlenku Rychlých šípů v románové podobě. V roce 1940 začíná v VI. ročníku *Mladého hlasatele* vycházet Foglarova *Záhada hlavolamu* jako román s Rychlými šípy na pokračování. V listopadu téhož roku také vychází sešitové vydání příběhů o Rychlých šípech ze IV. a V. ročníku *Mladého hlasatele* s názvem *Rychlé šípy a jejich 65 úžasných dobrodružství*. První knižní vydání *Záhady hlavolamu* vyšlo v roce 1941 u nakladatele Jana Kobese.

Po zastavení *Mladého hlasatele* se komiks *Rychlé šípy* objevuje až v roce 1946 na stránkách časopisu *Vpřed*, a to v 18. čísle I. ročníku. Rychlé šípy se po válce opět stávají kultovním klubem. V dalším ročníku *Vpředu* začíná od října roku 1946 vycházet pokračování *Záhady hlavolamu* s názvem *Stínadla se bouří*, opět jako románová příloha. V nakladatelství Jana Kobese se začalo připravovat knižní vydání druhého dílu stínadelské trilogie, k tomu však nedošlo, protože se Jaroslav Foglar dostal na černou listinu a během dalších dvaceti let nemohl publikovat.²³ Výjimkou bylo vydání *Záhady hlavolamu* v Polsku roku 1958 pod názvem *Tajemniczy cylinder*.

V letech 1967 až 1969 vychází *Záhada hlavolamu* a *Stínadla se bouří* jako románová příloha časopisu *Ostravský kulturní zpravodaj*. V průběhu let 1968 až 1970 vyšlo v nakladatelství Blok druhé, třetí, čtvrté a páté knižní vydání *Záhady hlavolamu*. Jednotlivá vydání se lišila pouze přebalem, množstvím příloh a typografií, chyběly však ilustrace. Pokračování *Stínadla se bouří* se knižního vydání dočkalo v jiném nakladatelství, a to v Olympii roku 1970. V prosinci téhož roku vychází komiksově vydání románu *Stínadla se bouří*, v dubnu následujícího roku teprve vychází komiksově vydání *Záhady hlavolamu*, v obou případech kreslené Markem Čermákem. V letech 1970 a 1971 vychází *Záhada hlavolamu* také ve slovenštině a v maďarštině.

Třetí díl s názvem *Tajemství Velkého Vonta* vyšel až v roce 1986 v exilovém nakladatelství Obrys/Kontur, u nás o čtyři roky později v souborném vydání nakladatelství Olympia s názvem *Dobrodružství v temných uličkách* (kniha obsahovala nové celostránkové ilustrace Marko Čermáka), jako samostatná kniha

²² Tamtéž.

²³ Ediční poznámka ze *Záhady hlavolamu*. 8. vyd., s. 183–184.

pak v témže nakladatelství v roce 1992. Ještě před souborným vydáním u nás se ale kreslený seriál *Stínadla se bouří* objevil v roce 1989 na stránkách *Svobodného slova–Slovička*. Oba díly v podobě kresleného seriálu v roce 1990 vydalo nakladatelství Novinář Praha. Další vydání románové podoby stínadelské trilogie vycházejí již pouze v Olympii.

Od roku 1998 vznikly zvukové záznamy všech tří dílů stínadelské trilogie namluvené Jaromírem Medunou a Janou Krupičkovou, gramofonové desky s rychlými šípy, dramatická úprava *Záhady hlavolamu* zpracovaná Petrem Obdržálkem, audiokazety od vydavatelství Hurikán rekords s příběhy Rychlých šípů namluvené Miloslavem Šimkem a Josefem Fouskem, muzikálové zpracování Rychlých šípů (hudbu složil Evžen Zámečník, libreto a texty písní napsal František Zacharík) a několik divadelních zpracování, televizní seriál *Záhada hlavolamu* i stejnojmenný celovečerní film. Od roku 1965 se Rychlé šípy v několika vlnách objevovaly v rozhlasu, v devadesátých letech vznikl dokonce výukový počítačový program o Jaroslavu Foglarovi, kde figurují i Rychlé šípy.²⁴ Na Jaroslava Foglara navázalo mnoho autorů, kteří buď převzali jeho motivy, nebo se snažili napsat pokračování stínadelské trilogie. To vše ukazuje na obrovskou popularitu příběhů o Rychlých šípech, které se v současné době často objevují i na stránkách čítanek základních škol.

2.3 Charakteristické prvky stínadelské trilogie

Jak již bylo řečeno, tzv. „stínadelská trilogie“ je souborné označení pro knihy *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* a *Tajemství Velkého Vonta*. V souvislosti s trilogií v této práci užíváme právě spojení stínadelská trilogie, přestože byla trilogie v roce 1990 nakladatelstvím Olympia souborně vydána pod názvem *Dobrodružství v temných uličkách* a v roce 2005 pod názvem *Rychlé šípy ve Stínadlech* – tato označení se však téměř nepoužívají.

Jde o prozaickou trilogii, v níž dochází k prolínání žánru dobrodružného a detektivního románu. Děj je chronologický s výjimkou deníkových záznamů Jana Tleskače v románu *Záhada hlavolamu* a odehrává se v první polovině 20. století, což usuzujeme z aluzí na dobu vydávání časopisu *Mladý hlasatel*, jenž vycházel v letech

²⁴ Tamtéž, s. 184–188.

1935–1941. Místo děje je blíže neurčené město, zejména jeho fiktivní čtvrti Druhá strana a Stínadla. Vypravěč je heterodiegetický a personální, užívá er-formu.

V prvním románu *Záhada hlavolamu* se Rychlé šípy dozvědí o znovuobjevení záhadného hlavolamu ježka v kleci, který má spojitost s tajemnou městskou čtvrtí zvanou Stínadla, obývanou nepřátelskými chlapci Vonty. Při svých pátracích výpravách se musí často vydávat právě do Stínadel, do kterých se neodvážší téměř žádný chlapec či děvče z jiných čtvrtí města. Rychlé šípy postupně zjišťují, kdo jsou Vontové, jak fungují vontské tradice a dovídají se, že ježek v kleci je talisman Velkého Vonta, vůdce všech Vontů. Zasahují do voleb nového Velkého Vonta tím, že k Velkému Vontství pomáhají Otakaru Losnovi. V závěru knihy je však vzácný talisman ježek v kleci utopen ve stoce pod kostelem svatého Jakuba, a to způsobí rozpad vontské organizace.

Druhý román nese název *Stínadla se bouří* a Stínadla, jak název napovídá, opět začínají vřít. Začíná kolovat zvěst o chlapci jménem Hačičík, který údajně našel ztraceného ježka v kleci. Při výpravě za účelem objevit Hačičíka a hlavolam se Rychlé šípy seznamují s vontským klubem Rezavých klíčů, díky nimž při další výpravě objevují první vontskou kroniku. Také potkávají Širokka, postavu v masce, který všem ukazuje ježka v kleci a nechává se nahánět po celých Stínadlech. Od Losny se Rychlé šípy dovídají o kandidátovi na Velkého Vonta, Vládovi Dratušovi, náčelníkovi Žlutého květu, kterého Losna podporuje. Ve Stínadlech se objevuje dvojník Mirka Dušina, kvůli kterému málem dojde nejen k rozpadu Rychlých šípů, ale který také zapříčiní smrt psa Rychlých šípů Bublíny, a to jen kvůli první vontské kronice, jež mu Rychlé šípy odmítnou vydat. Při honu na Širokka pořádaném další skupinou Vontů zvanou Uctívači ginga daruje Širokko Rychlým šípům ježka v kleci. Rychlé šípy předají ježka v kleci a první kroniku Vontů Vládovi Dratušovi, tím mu dopomohou k funkci Velkého Vonta a ve Stínadlech opět nastává klid.

Třetí román *Tajemství Velkého Vonta* začíná návštěvou Otakara Losny, který přišel Rychlé šípy žádat o pomoc, protože Velký Vont Vláša Dratuš se z neznámého důvodu trápí. Rychlé šípy postupně zjišťují, že Vlášu vydírá chlapec zvaný Cizinec, jenž utekl z dětského domova a náhodou objevil dopis usvědčující Vlášova otce ze spoluviny na smrti kamaráda. Za vydání dopisu chce Cizinec půjčit ježka v kleci, aby mohl vytvořit jeho kopii a vyrábět hlavolam ve velkém. Vláša s výměnou souhlasí, Rychlé šípy se však obávají nenávratné ztráty ježka v kleci. Podaří se jim získat jak

hlavolam, tak papír ocerňující Vlád'ova otce a obojí vrací Vlád'ovi Dratušovi. Ten však již nechce pokračovat ve své funkci a vzdává se jí ve prospěch Otakara Losny.

Trilogie bude v rámci zjednodušení dalšího výkladu brána jako celek, nikoli jako tři samostatná díla.

2.3.1 Postavy stínadelské trilogie

Foglarovo vykreslení postav ve stínadelské trilogii je vcelku schematické. Zlo představují chlapci z Dvorců, Bratrstvo kočičí pracky a ve velké míře i Vontové, zpočátku všichni, později zejména nepřátelské vontské skupiny jako Dabinelovci či Uctívači ginga. Rychlé šípy jsou naopak naprosto „bílé“ postavy, tedy ty, které všechny skutky konají pro vyšší dobro. Kladné postavy představují i Otakar Losna nebo Vlád'a Dratuš. Hlavními hrdiny stínadelské trilogie je pětice chlapců Mirek Dušín, Jarka Metelka, Jindra Hojer, Červenáček a Rychlonožka, kteří společně tvoří klub Rychlých šípů.

Mirek Dušín, vedoucí klubu Rychlých šípů, se jeví jako chlapec, který nemá daleko k dokonalosti. Autor jej morálně staví nad ostatní členy klubu a možná i nad všechny ostatní postavy stínadelské trilogie: „Mirek, sám chlapec vzácně ušlechtilý, měl jedinou snahu, udělat z Rychlých šípů vzorné hochy, čestné a dobré. Netrpěl jim ani jedno hrubé slovo, rozebíral každý jejich čin, který byl něčím nesprávný. S Jarkou, který si v hloubi duše uvědomoval, že i jeho Mirek hodně pozvedl k lepšímu, hovořil stále o všech třech mladších hoších a měl ho k tomu, aby si jejich jednání a chování všimal i v Mirkově nepřítomnosti. Ano, Mirek byl správný chlapík na správném místě. Takoví by měli být všichni hoši, kteří kamarádí s mladšími.“²⁵ Poslední dvě věty úryvku lze také brát jako autorovu snahu vštípit takové chování čtenáři. Mirek vystupuje jako autoritativní typ, ve většině případů má hlavní slovo, přesto se nebrání názorům ostatních členů klubu, jak ukazuje následující pasáž: „Mirek se ovšem nezlobil, že Jarka měl lepší nápad. Nebyl z těch hochů, kteří si myslí, že se musí dělat v klubu všechno podle nich, když je vedoucí. Dovedl otevřeně uznat, měl-li někdo lepší nápad než on.“²⁶ Lze jej považovat za příklad tzv. „ideálního vzoru“ zmiňovaného na začátku práce – je silný jak duševně, tak fyzicky

²⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd. Praha: Olympia, 2003, s. 37. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 6. ISBN 80-7033-779-6.

²⁶ FOGLAR, Jaroslav a STEGBAUER, Jiří, ed. *Stínadla se bouří*. Zvláštní bibliofilské vyd. Praha: Ostrov, ©2012, s. 102. ISBN 978-80-86289-76-2.

a je nesporně kladnou postavou. Je zobrazován jako čestný a spravedlivý hoch, jedinou vadou, které si čtenář na dvou případech může povšimnout, je Mirkova ješitnost a víra ve svou pravdu a v sebe sama. Nelze však hovořit o často se projevující vlastnosti, v celé trilogii jsou pouze dva momenty, kdy Mirek jednoznačně křivdí svému příteli, nebo chybuje ve svém úsudku. Prvním takovým případem je scéna, ve které Mirek bez důkazů prohlásí Červenáčka za zrádce, aniž by mu dal možnost se obhájit. Ostatní členové klubu nepochybuji o správnosti Mirkova tvrzení, čímž odhalují slepou důvěru ke svému vedoucímu. Je zvláštní, že je neustále zdůrazňováno pevné a neotřesitelné přátelství mezi hochy Rychlých šípů a pak při sebemenším náznaku možné zrady kamaráda jednohlasně odsoudí. Druhým případem je situace, kdy Mirek poleví v učení a nemůže proto na několik výprav do Stínadel, ale místo toho, aby kamarádům svou situaci vysvětlil a uznal, že na chvíli selhal v plnění zásad klubu, raději je nechá ve špatných domněnkách, což vzhledem k okolnostem málem způsobí rozpad klubu.

Jarka Metelka není tak výrazným vzorem, jako Mirek Dušín, disponuje však téměř všemi ostatními vlastnostmi Mirka, pouze není zpodobňován tak ikonicky. Je velmi chytrý, má nadání zejména na hádanky a hlavolamy a má dar „chladné logiky“. Jindra Hojer je nejmladším hochem z klubu. Červenáček je označován za hezkého, ale hrdého chlapce. Často tropí hlouposti spolu s Rychlonožkou a jejich roztržky občas přejdou v ostřejší formu. Je také velmi náladový a citlivý, například v situaci, kdy byl Mirkem nepřímo označen za zrádce, se místo své obhajoby rozplakal a utekl. Rychlonožka je známý hlavně svým smyslem pro humor, vyřídilkou a průpovídkami. V trilogii je prezentován jako prostořeký vtípálek se sklonek ke zlehčování závažných situací. Je také nejčastějším původcem výrazů a frází typických pro mluvu Rychlých šípů.

Vontové a vontské skupiny

Vontové je název, kterým se pojmenovali chlapci obývající Stínadla. V minulosti obývalo Stínadla několik chlapeckých skupin, mezi nimiž panovala rivalita. Vojtěch Vont svedl dohromady všechny skupiny, sjednotil tak celá Stínadla a nastolil mír, díky čemuž se po něm obyvatelé této ponuré čtvrti pojmenovali. Navenek se Vontové jeví téměř jako sekta, jde však spíše o hnutí nebo organizaci s dlouholetými tradicemi a historií. Tradičním odznakem Vontů je žlutý špendlík, kterým se Vontové mezi sebou prokazují. Jsou věrní stínadelským záležitostem

a vyhýbají se chlapcům z jiných čtvrtí, kterým ani neumožňují beztrestný vstup na jejich území. Za Vonta je považován jen ten, který bydlí ve čtvrti odmalička. Vontové se zřídka stěhují a přistěhovalce do svých řad nepřijímají. V mnohém se tato organizace podobá samostatnému státu – historií, tradicemi, zásadami i hierarchií. Mají dokonce něco na způsob vlastního parlamentu, jemuž předsedá Velký Vont, nejvyšší vůdce Vontů (jeho mandát vyprší v momentě, kdy Velký Vont vyroste z chlapeckého věku). Mezi symboly Velkého Vonta patří ježek v kleci a vontské kroniky, tyto symboly si mezi sebou předávají bývalý a nově zvolený Velký Vont. Pod Velkým Vontem je Velká rada Vontů, dále například náčelníci ulic a nakonec obyčejní Vontové. V trilogii jsou Vontové popisováni jako nepřátelští a tajnůstkářští chlapci, dbají na tradice a jsou na ně patřičně hrdí. Mají také svou píseň v podobě válečné písně beze slov, která by se dala považovat za hymnu – je zpívána převážně v období volby Velkého Vonta nebo při jiných významných událostech.

Vontové jsou popisováni jako nepřátelští a do sebe uzavření chlapci, ale bývalý Velký Vont Karel Nekola či Otakar Losna mají kupodivu mnohem blíže charakteru Mirka Dušína, než ostatním Vontům, stejně tak nečekaně uvážlivá a rozumná je i Velká rada z prvního dílu *Záhada hlavolamu*, která se snaží férově posoudit oba kandidáty na Velkého Vonta Losnu a Mažňáka, přestože je Mažňák popisován způsobem, který evokuje podobu pravého Vonta – tedy nepřátelského, hrdého a nebezpečného. Tito dva kandidáti nakonec způsobí rozkol mezi stínadelskými obyvateli a Stínadla se rozdělí na dva tábory, z nichž později vznikají vontské skupiny – podpůrci Losny utváří sdružení Žlutý květ, z jehož středu vyjde i nový Velký Vont Vláďa Dratuš, a podpůrci Mažňáka zakládají skupinu s názvem Uctívači ginga. Žlutý květ zastřešuje všechny charakterově nezávadné Vonty a Uctívači ginga jsou naopak popisováni jako zlí a nebezpeční. Vznikají i menší party, které v ději sehrávají určité role, ale jsou daleko méně významné.

2.3.2 Foglarovy typické jazykové prostředky

Vypravěč občas zejména na koncích kapitol předpovídá záhadné budoucí události, aby tak zvýšil napětí: „Veliké a děsivé tajemství leželo zaprášené někde ve spleti ulic města, v tajemných zákoutích, dvorech a věžích. Tajemství, kolem kterého přecházely celé generace hochů, až osud rozhodl, aby Rychlé šípy začaly nevědomky

rozplétat jeho vlákna, zamotaná a zpuchřelá.²⁷ nebo „Kdo mohl tušit, že přijdou večery, kdy nebudou usínat pro jiné a vážnější věci?“²⁸ či „Rychlé šípy nevěděly, že toto podivné setkání přinese jejich klubu veliké utrpení.“²⁹

Foglar je známý také vytvářením vlastních specifických úsluví, neologismů a slovních obrátů a svébytným humorem, který je vidět spíše v komiksovém zpracování, v próze jej představuje především postava Rychlonožky. Ten je také nejčastějším původcem proslulých neologismů a slovních obrátů. Ty mají nejčastěji podobu bědování nebo klení („Himbajs“, „Pro všechno na světě“, „U všech plantážníků“, „Pro pět ran do hlavy“), nepřívznivých přání druhým postavám („Hrom aby tě po poli honil“), nebo charakter údivu („U Jóviše“). Některé z těchto slovních obrátů se staly tak známými a zejména ve dvacátém století užívanými, že by se daly považovat za rčení. Specifické jsou pro Foglara také vlastní názvy míst (Kropenatka, Myší díra, Belmutka) i lidí, například vykonavatele určitého povolání (strážník je označován jako Dlouhý v přilbě).

2.3.3 Výchovné tendence ve stínadelské trilogii

Vzhledem k tomu, že stínadelská trilogie má nesporně odlišný charakter od ostatní Foglarovy tvorby, také autorova výchovná tendence má zde odlišnou podobu. Protože zde kvůli komplikovanějšímu ději a většímu množství zápletek není tolik prostoru pro přímé obrácení se na čtenáře, což by také nabouralo jinak plynulý děj, musí se autor omezit pouze na náznaky a komentáře prostřednictvím vypravěče. Ukázkovým příkladem je myšlenka Mirka Dušína: „Vytáhl se zvolna na zeď silou svých paží, aniž si odřel kolena. Napadlo ho přitom, jak dobré bylo lovení bobříka síly a jeho ustavičné cvičení. Teď se ta síla v pažích tak dobře hodí!“³⁰ – zde Foglar moralizuje tím, že chválí vlastnost člena Rychlých šípů právě prostřednictvím vypravěče, namísto přímého obrácení se na čtenáře ve stylu: „I vy zkuste ulovit bobříka síly, abyste vyzkoušeli svou zdatnost!“ – tento druhý způsob je v ostatních foglarovkách mnohem častější. Podobným příkladem moralizování skrze vypravěče, a to pomocí poukazování na chvályhodné vlastnosti, je i věta: „Mohl to dokázat jen

²⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd. Praha: Olympia, 2003, s. 19. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 6. ISBN 80-7033-779-6.

²⁸ Tamtéž, s. 23.

²⁹ FOGLAR, Jaroslav a STEGBAUER, Jiří, ed. *Stínadla se bouří*. Zvláštní bibliofilské vyd. Praha: Ostrov, ©2012, s. 45. ISBN 978-80-86289-76-2.

³⁰ Tamtéž, s. 49.

takový chlapík, jací byli u Rychlých šípů: pružný, ohebný a silný!³¹. Tím dává vypravěč čtenáři najevo, jakými by měl disponovat vlastnostmi. Nebo čtenáře varuje při nebezpečné činnosti postav: „Mirek se trochu rozmýšlel. Měl obavy, aby v labyrintu chodeb nezabloudili. Kolik lidí již skončilo svůj život v podobných chodbách!³². V jiných případech vypravěč káže o přátelství: „Ale což nejsou většiny všech přátelství mezi hochy a děvčaty rozbity také takovými malichernými důvody? Kolik hochů a děvčat již odešlo nebo bylo vyhnáno ze společnosti kamarádů jen proto, že si obě strany hrály na uražené, že se vzájemně nevyslechly a že neměly dobrou vůli doznat, že i ten druhý může mít trochu pravdy!³³. Vkládá také bojovné a pro děti až nepřirozeně uvědomělé promluvy do úst konkrétních postav: „,A my ani nechceme stát stranou!‘ dodal vášnivě Jarka. ‚Pomáhat slabým, kterým se děje příkoří, to je přece starý zákon našeho klubu!‘³⁴. Objevuje se i pasáž odlišená od ostatního textu kurzívou, čímž snáze upoutává čtenářovu pozornost. Má taktéž sloužit jako promluva do duše čtenáře: „Být věrný, to znamená stát u svého přítele nejenom tehdy, když je na vrcholu slávy, když nic nepotřebuje a když spíše ještě rozdává, ale i tehdy, když se řítí do hlubin neštěstí, pomluv a opovržení!³⁵. Vypravěč také nezapomíná ponoukat čtenáře k plnění školních povinností, které mají vždy přednost před zábavou: „Dny, které chyběly do pátku, vyplnili hoši hlavně učením a psaním všech možných úkolů do školy. Lehce šli vždycky potom za svými klubovními zábavami – a za svým pátráním ve Stínadlech, když věděli, že mají své školní povinnosti v pořádku!³⁶.

2.3.4 Práce s prostředím

Děj se odehrává především v městské čtvrti zvané Stínadla. Jak již bylo řečeno, jde o fiktivní čtvrť, stejně jako u Druhé strany (bydliště Rychlých šípů) nebo Dvorců, již od vydání prvního dílu trilogie se však vedou dohady o možné existenci vontské

³¹ FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd. Praha: Olympia, 2003, s. 55. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 6. ISBN 80-7033-779-6.

³² Tamtéž, s. 62.

³³ Tamtéž, s. 158.

³⁴ FOGLAR, Jaroslav a STEGBAUER, Jiří, ed. *Stínadla se bouří*. Zvláštní bibliofilské vyd. Praha: Ostrov, ©2012, s. 12. ISBN 978-80-86289-76-2.

³⁵ Tamtéž, s. 87.

³⁶ Tamtéž, s. 125.

čtvrti. Název Stínadla pravděpodobně pochází ze skutečného označení městských částí, jež sloužila jako popraviště (stínaly se zde hlavy, od toho „Stínadla“).³⁷

Jedním z příznačných prvků stínadelské trilogie jsou romantické popisy městského prostředí. V jiných foglarovkách se děj většinou odehrává spíše v přírodě, v takových románech vyvolávají Foglarovy romantické popisy přírody převážně pozitivní pocity, tentokrát však autor volí prostředí Stínadel, jemuž připisuje atributy spojované s dějišti detektivních, ne-li dokonce hororových románů. Jako ukázkou uvedme tento úryvek: „Stínadla! Tajuplná, nebezpečná čtvrť, do které se teď už zase po několik týdnů neodvážil ani jeden chlapec z Druhé strany. Čtvrť propletená křivolakými uličkami s nesčetnými schůdky a zábradlíčky, uličkami škrábajícími se vzhůru do kopců a zase se řítícími jako do hlubiny, plná průchodů s tajemnými zákoutími i záhadnými dvorečky za zdmi domů.“³⁸. Ne všechny popisné pasáže však mají takový charakter. Objevují se pasáže, ve kterých vypravěč poukazuje na krásu městského prostředí a vyzdvihuje město nad venkov: „I na vesnicích a na samotách jsou někdy večery plné kouzla, ale večery ve městech očarují mysl každého hochy, který má v těle jen trochu pravé chlapecké krve.“³⁹, přesto však převažují pasáže odhalující tajemnou krásu Stínadel a jejich děsivý půvab. Pomocí takových popisů autor vytváří téměř iluzi jiného světa. Ve Stínadlech je vše totiž naprosto odlišné od jiných čtvrtí – lampy zde svítí tajemněji, domy zde stojí zlověstněji i lidé zde vypadají nebezpečněji. Autor se podle Dvorského mohl v rámci školní četby ve svých dětských letech inspirovat romantickým prostředím v díle Karla Hynka Máchy či Karla Jaromíra Erbena⁴⁰.

2.3.5 Role dospělých a dívek ve stínadelské trilogii

Ve stínadelské trilogii se dospělí lidé téměř neprojevují. Jedním z dospělých jedinců, kterým je v trilogii věnován větší prostor, je Mažňák (jinak tajemný Em), otec kandidáta na Velkého Vonta a zároveň mistr zemřelého Jana Tleskače. Postavu Mažňáka vnímáme ve dvou časových rovinách. První rovina je umístěna do minulosti a dovídáme se o ní prostřednictvím deníkových záznamů Jana Tleskače,

³⁷ DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 71. ISBN 978-80-904272-5-9.

³⁸ FOGLAR, Jaroslav a STEGBAUER, Jiří, ed. *Stínadla se bouří*. Zvláštní bibliofilské vyd. Praha: Ostrov, ©2012, s. 5–6. ISBN 978-80-86289-76-2.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 72. ISBN 978-80-904272-5-9.

kde je však Mažňák označován jako Em a čtenář tudíž netuší, že jde o osobu shodnou s postavou z druhé roviny. Druhá rovina je umístěna do současnosti (myšleno té knižní) – Mažňák dělá všechno pro to, aby dopomohl svému synovi k Velkému Vontství a tím se dostal k hlavolamu svého učně, ježku v kleci, to však končí jeho smrtí. Další málo zmiňované dospělé postavy jsou kostelník od sv. Jakuba, Dlouhý v přilbě – příklad dobrého strážníka či rodiče některých Rychlých šípů. Jinak vypravěč zdůrazňuje distanc dospělých lidí od chlapeckého světa, to podporují i promluvy konkrétních chlapeckých postav, například Mirka Dušina: „(...), nezapomínejme, že Rychlé šípy nevolají nikdy dospělé lidi na pomoc a že se ze svých kaší vylizují sami!“⁴¹.

Co se týče dívek, výjimečně se objevují jednotlivá děvčata, která nad ostatní dívky vyčnívají svými vlastnostmi přisuzovanými ve foglarovkách spíše chlapcům, tedy kupříkladu spolehlivostí a chladnou hlavou, například Tonča Sedlářová. Ta je v trilogii zmíněna pouze jednou, později však figuruje v díle *Poslední tajemství Jana T. Jaroslava Velinského*, které je považováno za čtvrtý díl pomyslné „stínadelské tetralogie“. Jinak jsou děvčatům často přisuzovány spíše stereotypní nelichotivé ženské vlastnosti. Za zástupkyně tohoto druhu dívek by se dal považovat dívčí klub Amazonky. Amazonky jsou líčeny jako rázné dívky, jedna z nich dokonce uhodí Jindru v boji o Rychlými šípy ukořistěného ježka v kleci. Starají se o Cizince, chlapce uprchlého z dětského domova a skrývajícího se v opuštěném Kocouřím hrádku, jsou však také příliš upovídáné a nemohou rozumět složitým chlapeckým srdcím.

⁴¹ FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd. Praha: Olympia, 2003, s. 7–8. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 6. ISBN 80-7033-779-6.

3 Jaroslav Velinský

Jaroslav Velinský se narodil 18. 12. 1932 v Praze a zemřel 19. 2. 2012 v Ústí nad Labem. Je známý především jako tramský písničkář, autor detektivních, fantastických a dobrodružných románů a nakladatel. V mládí nedokončil gymnázium ani Střední grafickou školu. Živil se jako dělník a soustružník ve firmě Pragoferra, poté byl brigádníkem v kladenských dolech. Po dvouleté vojenské službě se začal aktivně věnovat trampingu. Od roku 1959 žil v Liberci, kde postupně působil jako aranžér a písmomalíř, umělecký pracovník Divadla hudby, topič v ZOO, opravář sportovního nářadí a nakonec opět reklamní grafik v Domě kultury a v družstvu Kontakt. Od roku 1983 byl ve svobodném povolání a v roce 1999 spolu s manželkou Vladimírou Velinskou založil nakladatelství Kapitán Kid, ve kterém vydával svá vlastní literární díla a své hudební nahrávky.⁴²

Koncem 60. let začal v časopisech *Průboj* či *Trail* publikovat povídky, od 80. let do několika časopisů přispíval také svými sci-fi prózami. V letech 2000–2001 vyšly Velinskému v *Lidových novinách* na pokračování detektivní romány *Konec perského prince* a *Osud motýlka*. Dále je autorem několika Rodokapsů, řady kriminálních a detektivních novel, vydal také několik autorských alb s tramskými písněmi a písničkářskou tvorbou. V 90. letech užíval několik pseudonymů, nejznámějším pseudonymem spojeným převážně s tramskými písněmi je Kapitán Kid. V beletristickém odvětví je známý zejména jako vydavatel, adaptátor či redaktor. Z jeho tvorby vzpomeňme například trojici vědecko-fantastických románů *Zápisky z Garthu / Leonora* (1969), *Engerlingové* (1995) a *Dzwille* (1996) nebo detektivky *Našeptavač* (1989), *Čenž se smrtí* (1989) a *Bestie z Tamberku* (2000).⁴³

Již v mládí byl Velinský velkým obdivovatelem Jaroslava Foglara a jeho stínadelských románů. Vzhledem k množství otevřených záhad, které po sobě zanechal druhý díl *Stínadla se bouří*, rozhodl se Velinský s kamarádem napsat třetí díl. Po letech tento rukopis dokonce poslal Foglarovi, který ve shodné době pracoval na třetím dílu *Tajemství Velkého Vonta* a v dopisu Velinskému přiznal, že jejich rukopisy jsou si překvapivě v mnohém podobné. Deset let po vydání *Tajemství*

⁴² JANÁČEK, Pavel. Jaroslav Velinský. In: *Slovníkceskeliteratury.cz* [online]. 20. 12. 2009 [cit. 13. 4. 2017]. Dostupný z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=893&hl=jaroslav+velinsk%C3%BD+>.

⁴³ Tamtéž.

Velkého Vonta vydal Velinský v reakci na nevysvětlené záhady celé stínadelské trilogie a jako poctu jejímu autorovi svou knihu *Poslední tajemství Jana T.*⁴⁴

3.1 Poslední tajemství Jana T. a jeho komparace se stínadelskou trilogií

Dílo navazuje na stínadelskou trilogii, přičemž rozvádí a zakončuje opuštěné motivy⁴⁵ trilogie. Literární historik Michal Přibáň ve svém článku *Foglarovi dědicové, pohrobci a levobočci* uvádí, že dílo je některými foglarology dokonce považováno za čtvrtý díl pomyslné „stínadelské tetralogie“.⁴⁶ Kniha byla vydána v roce 2002 nakladatelstvím Kapitán Kid. Autorem ilustrací a fotografií je Jaroslav Velinský a autorem obálky Jan Kostohryz. Jde o dobrodružně-detektivní chlapecký román, který časově přímo navazuje na stínadelskou trilogii, s níž sdílí společné místo děje. Děj je řazen chronologicky a stejně jako u stínadelské trilogie je vypravěčem zprostředkován vždy z pohledu určité postavy nebo skupiny postav, které v daném momentu nahlížíme nejen z vnější, ale i vnitřní perspektivy, na rozdíl od ostatních postav, jež nahlížíme pouze z perspektivy vnější. I zde vypravěč užívá er-formu.

Tonča Sedlářová, kamarádka Jindry Hojera, se spřátelí s Vontkou Martinou Ramouzovou a zakládají spolek Upřímná srdce. Martina se však po prázdninách nevrátí do školy a Tonča, která ji proto navštíví, zjišťuje, že její bratr Vilda pracoval na něčem tajném, utrpěl však při tom vážné zranění a ztratil paměť. Tonča se taktéž doslýchá o skupině Vontů zvané Netopýři, kteří štvou Stínadla proti Otakaru Losnovi, současném Velkém Vontovi, a jeho mírové politice a chtějí znovu uzavřít Stínadla a zamezit tak beztrápnému vnikání obyvatel jiných čtvrtí na jejich území.

Poté, co Rychlé šípy v TAM-TAMU zveřejní dříve nepublikované zprávy o Tleskačově vynálezu, je jim z jejich klubovny ukradena klubová kronika. Zloději jako výkupné žádají Tleskačův deník. S kopií deníku se Rychlé šípy vydávají do Stínadel, kde jsou spolkem Netopýřů uvězněni v Netopýří věži. Podaří se jim utéct

⁴⁴ VELINSKÝ, Jaroslav. Jak jsem napsal čtvrtý díl Stínadel. In: JIRÁSEK, Ivo. *Fenomén Foglar*. 1. vyd. Praha: Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 295–301. Gymnasion, 01. ISBN 978-802-3997-361.

⁴⁵ Slovní obrat je převzat z webové stránky slovníkeskeliteratury.cz.

⁴⁶ PŘIBÁŇ, Michal. Foglarovi dědicové, pohrobci a levobočci. *HOST* [online]. HOST, 2007, roč. 23, č. 6, s. 38–43 [cit. 19. 8. 2017]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2007/6-2007/foglarovi-dedicove-pohrobci-a-levobocci>.

a při další výpravě za kronikou získávají nejen kroniku, ale také ježka v kleci, v němž je ukrytý plíšek s tajným vzkazem. Poté Rychlé šípy navštěvují bratra Martiny Vildu Ramouze a díky jeho otci se dovídají o existenci dvojčete ježka v kleci. Bývalý Velký Vont Karel Nekola alias Široko jim osvětlí minulost obou ježků v kleci a Rychlé šípy dokonce zjišťují totožnost Tleskačova otce. Pátrají také po příčině Vildova zranění. Zjišťují, že se Vilda pokoušel sestavit Tleskačovo létající kolo a při jeho testování se vážně zranil. Chyběla mu totiž nejdůležitější součástka, jejíž plánek byl ukryt na místě zašifrovaném ve vzkazu z ježka v kleci. Rychlé šípy tento vzkaz vyluští a tím se dovídají, kde Tleskač svůj plánek ukryl. Mezitím se však od Losny dovídají, že se stěhuje, a protože z nového bydliště nebude schopen svou funkci vykonávat, navrhuje Martinu Ramouzovou jako svého nástupce a ta se stává první Velkou Vontkou v historii. Poté se Rychlé šípy vydávají na místo Tleskačova úkrytu, zde však probíhá stavba a vynález létajícího kola je tak navždy ztracen.

Oproti stínadelské trilogii děj nezačíná přímo scénou s Rychlými šípy, jež se dovědí o nějaké události spojené se Stínadly a na základě toho se do nich vydávají, zde děj naopak uvádí dívčí postavy Tonča a Martina (už jen skutečnost, že jde o dívčí postavy, je velmi neobvyklá), kterým je na začátku knihy věnováno hned sedm kapitol, až teprve poté přebírají pomyslné otěže Rychlé šípy. Klíčovou úvodní zápletku se tedy v *Posledním tajemství Jana T.* nedovídáme prostřednictvím Rychlých šípů, nýbrž přímým náhledem do života dvou dívčích postav.

3.1.1 Postavy

Rychlé šípy jsou zde o poznání starší, projevují se umírněněji. Ve stínadelské trilogii jejich věk neznáme, škola je zmiňována pouze v rámci Foglarových moralizujících pasáží o včasném dělení domácích úkolů, zde je však přímo řečeno, jaké školy hoši navštěvují – již ne obecnou (tedy základní) školu, ale buď jsou v učení (Rychlonožka), nebo navštěvují měšťanskou školu a Červenáček je dokonce na státní grafické škole. Největší charakterová změna se projevuje u Rychlonožky, zde již není tak rozjívený, pořád má svůj foglarovský smysl pro humor, ale vystupuje dospěleji a i v textu je upozorňováno na jeho všímavost: „To řekl Rychlonožka, který ještě nedávno považoval kočičí oči za magická světýlka a nikdy nebyl dalek toho, vidět kolem sebe, co nikdo z ostatních neviděl. Mirek s Jarkou ho zpočátku měli za strašpytla – ale za tu dlouhou dobu, co jejich klub existoval, se přesvědčili, že je spíš

vnímavější a proto také často opatrnější než oni – a že jeho občasné ‚jejkote mankote‘ k němu prostě patří.“⁴⁷. I obvyklé šarvátky mezi Rychlonožkou a Červenáčkem se z fyzických konfrontací přetvořily v ústní přestřelky.

Vontové a vontské skupiny

Vontové jsou opět rozděleni na kladné a záporné postavy. Záporné představuje sdružení zvané Netopýři v čele s Mažňákem nebo Kuliši. Rychlé šípy Mažňákovi jednou zachraňují život, Mažňák se však poté, co se vzpamatuje, vzdá jen na nadávky a odchází bez stopy vděku. Kladné Vonty představuje například sdružení Upřímných srdcí s Martinou Ramouzovou v čele, Eskadry spravedlivých nebo Žlutý květ. Setkáváme se s obráceným náhledem na spory mezi Stínadly a Druhou stranou. Zatímco ve stínadelské trilogii se nepřátelsky chovají převážně obyvatelé Stínadel vůči druhostraníkům (tedy obyvatelům Druhé strany), kterým ani nedovolují vstup na své území, zde je hned několik scén, ve kterých se stínadelští objevují na území Druhé strany a naopak se setkávají s nenávisnými reakcemi zdejších domácích obyvatel oni. Už jen situace Martiny Ramouzové, obyvatelky Stínadel, která navštěvuje školu na Druhé straně, je příkladná – s výjimkou Tonči Sedlářové se jí spolužačky pro její původ straní.

Vykreslení Vontů na konci děje se podobá spíše popisu druhostraníků. Stínadla se v průběhu knihy postupně mění a díky působení Martiny Ramouzové a jejich Upřímných srdcí se přetváří v téměř obyčejnou čtvrť a rozdíly mezi obyvateli jednotlivých čtvrtí se stírají.

3.1.2 Jazykové prostředky

Převážně na koncích kapitol se, podobně jako u Foglara, objevují autorovy předpovědi, které ve čtenáři vzbuzují napětí: „Kdyby tak byli tušili, že poslední tajemství ježka v kleci ještě neznají – a že jim už brzy způsobí řadu bezesných nocí!“⁴⁸, „Oba hoši netušili, jaké prastaré zlo článkem v TAM-TAMU probudili, jaké věkovitým prachem pokryté, ale též přepevné pavučiny se táhnou mezi jejich ukradenou kronikou, dopisem Netopýřů – dokonce snad i mezi záhadným zraněním Vonta Vildy Ramouze, o němž dosud mnoho nevěděli... Ale to všechno měli poznat

⁴⁷ VELINSKÝ, Jaroslav. *Poslední tajemství Jana T.* 2. vyd. Praha: Baset, 2013, s. 41. ISBN 978-80-7340-143-6.

⁴⁸ Tamtéž, s. 29.

brzy – brzy – – mnohem dřív, než sami očekávali. Krok za krokem přicházel podzimní čas, kdy se brzy stmívá, ten čas, kdy se temné, beztvare a zlověstné stíny opět vplíží i do jejich snů...⁴⁹ – ve druhém úryvku můžeme zpozorovat i nádech romantiky, kterou je kniha protkaná stejnou měrou, jako Foglarova stínadelská trilogie.

Oproti Foglarovi bere Velinský větší ohled na scény s více postavami, jako příklad uveďme dvě kapitoly, ve kterých se odehrává konkurz na lehkootletické utkání mezi Druhou stranou a Stínadly – na dialogu se v kapitole podílejí všichni přítomní, všem se dostává prostoru a scéna je tak přirozenější. To můžeme porovnat s prvním dílem stínadelské trilogie *Záhadou hlavolamu*, kde se nachází kapitola, v níž účinkují všechny Rychlé šípy a Otakar Losna, celá kapitola však v podstatě sestává pouze z rozhovoru mezi Mirkem a Losnou, ostatní členové klubu jsou upozaděni a po celou dobu mlčí s výjimkou pasáže, kdy Jindra odříkává návod na vyjmutí ježka z klece – tato pasáž je však od ostatního textu odlišena kurzívou, čímž získává větší distanc a má charakter spíše vzpomínky, než promluvy.

Velinský také pracuje s výrazivem typickým pro mluvu Rychlých šípů, uveďme žertovný dialog mezi Červenáčkem a Rychlonožkou: „, Taková dámská návštěva,‘ řekl Rychlonožka mávaje smetákem, ‚a ještě s koláči, je v dějinách klubu Rychlých šípů natolik výjmečná, že nelze podcenit pečlivou přípravu! Tak například já –‘

‚Ovšem, ovšem,‘ souhlasil Červenáček. ‚Ráčí si pán hadříček namočit sám, nebo snad pán čeká, až ho hadříčkem přetáhnu?!‘

Rychlonožka upřel pohled na strop a povzdychl si. ‚Ó, Alláhu, potrestej toho drzého sloužícího!‘

‚Kdyby se pán radši ráčil nevytahovat,‘ odsekl Červenáček, ‚anóbrž na zpupného pána bych taky mohl zavolat Rychlonožku tady od nás z domu, a ten by s pánem sakulentsky zatočil!‘

‚Tož dobrá, dobrá, bodrý jinochu,‘ pokynul blahosklonně Rychlonožka, ‚snad obvyklý výkrop a pometlo postačí.‘⁵⁰ Vyskytují se zde i Rychlonožkovy obvyklé průpovídky typu ‚Dej si placku na čelo‘ ve smyslu ‚Uklidni se‘ nebo ‚Nemluv hlouposti‘, nebo ‚U brady prorokovy!‘, což v daném kontextu zastupuje foglarovskou podobu zvolání ‚U všech plantážníků!‘.

⁴⁹ Tamtéž, s. 52.

⁵⁰ Tamtéž, s. 77.

Velinský užívá i charakteristických názvů míst, které ve své trilogii zavádí Foglar (např. Šmejkalova ohrada, Loretánský rynek nebo ulice Ve Svíčičkách). Oproti Foglarovi naopak častěji užívá cizích slov a odborných termínů (testament, dedukce, snášení). Objevují se zde i jiné čtenářské kluby *Mladého hlasatele*, např. Safírová hlava, Šestnáctka (klub chlapců z Dětského domova) nebo *Veselí Filištínové*, což dokazuje autorovu znalost komiksů s Rychlými šípy, objevují se také přímé aluze na časopis *Mladý hlasatel*.

3.1.3 Výchové tendence

Vypravěč poukazuje na příkladné chování Rychlých šípů, objevuje se několik upomínek na školu, která přes všechna dobrodružství zůstává na prvním místě: „Tu dnešní schůzku zrušíme,“ řekl Mirek. „Všechno podstatné už jsme si řekli cestou – a své školní povinnosti zanedbávat nesmíme. Ani nějaké to umytí nádobí, nanošení uhlí a dříví ze sklepa a tak dále. Včera jsme si doma slízli menší kázání – a kdo ví, co nás čeká příště.“⁵¹

3.1.4 Práce s prostředím

Stejně jako Foglar i Velinský užívá lyrických popisů okolí děje za účelem navození požadované nálady. Časté jsou popisy změn počasí: „Mlha zhoustla a páchla uhelným kouřem. V nazelenalé záři pouličních plynových lamp vířilo barevné listí, předčasně otrhané ze stromů náhlými poryvy studeného větru. (...) – i když nepršelo, všudypřítomná mlha prosakovala až na kůži.“⁵² „V pondělí během dopoledne sice přestalo pršet, ale od západu se po obloze nepřetržitě hnaly nízké černé rozervané cáry mračen – a déšť se mohl vrátit každou chvíli.“⁵³, kterými navozuje deštivou a ponurou atmosféru podzimu. Popisy mají krajně romantický ráz, nejčastěji poukazují na tajemnou atmosféru Stínadel.

3.1.5 Role dospělých a dívek

I zde udržuje autor distanc chlapeckého světa od světa dospělých. Postavy se za každou cenu snaží vše řešit samy, což dokládá také následující úryvek (velmi

⁵¹ Tamtéž, s. 75.

⁵² Tamtéž, s. 52.

⁵³ Tamtéž, s. 129.

podobný úryvku zmíněnému v rozboru stínadelské trilogie): „Mirek na Jindrův návrh neodpověděl. Svůj názor už řekl – ano, hoši Rychlých šípů prostě neměli ve zvyku obracet se na dospělé se svými starostmi a problémy.“⁵⁴ Zároveň se zde však jako dobrý patron Druhé strany objevuje strážník pod přezdívkou Usměvavý: „Jako jeden z mála nikdy chlapce předem nepodezíral z kdovíjakých lumpáren, měl porozumění pro jejich hry, občas třeba i trochu divoké – Usměvavý byl zkrátka strážník, jací by měli být všichni!“⁵⁵, který Rychlým šípům pomáhá vyváznout ze šarvátky se skupinou Vontů.

Velinský v *Posledním tajemství Jana T.* nabourává typické foglarovské pojetí dívek. Dostává se jim podstatně více prostoru, jedna z dívčích postav se dokonce stává Velkou Vontkou. Dívky jsou svými silnými charaktery rovny chlapeckým postavám a jsou stavěny na stejnou úroveň. Jednou z hlavních dívčích postav je Tonča Sedlářová. Vystupuje sebevědomě, rázně a odvážně, nebojí se spřátelit s Martinou Ramouzovou, přestože to znamená nepřátelství zbylých děvčat ve třídě kvůli Martininu stínadelskému původu. Martina Ramouzová je příkladem skromnosti a ukázněnosti, avšak přes svůj nenápadný zjev i velmi silné osobnosti. Martina zde vystupuje téměř jako obraz Mirka Dušína v dívčí podobě. Má v sobě i jemu podobnou obřadnost a talent pro drama: „ ‚Skončili jste, Kuliši,‘ řekla Martina jasným zvonivým hlasem. ‚Až odejdete, nikdo si na vás už nevzpomene. Zmizíte z dějin Vontů i se svým vůdcem – a s vámi zmizí i věčná nenávist mezi námi i nenávist ke všem, kteří žijí za hranicemi Stínadel. Jděte – nikdo vám neublíží. Ale napřed odložte svoje žluté špendlíky, protože žlutá je barva naše – jen naše!“⁵⁶. Díky snaze sjednotit druhostraníky a Vonty za účelem zlepšení poměrů ve Stínadlech si získává přízeň Vontů a je tak jednohlasně zvolena Velkou Vontkou. Dalšími postavami, které stojí za zmínění, jsou Amazonky, dívčí klub sestávající z Vlasty, Věry a Peggy, které zachraňují Rychlé šípky při jejich vodním souboji s Netopýry. Osobitým pojetím dívčích postav autor své dílo více přibližuje ženskému pohlaví a přetváří jej tak z „pouhého“ chlapeckého románu na román nového rozměru – díky zapojení opačného pohlaví a díky mnohdy propracovanějším a promyšlenějším zápletkám a neopomíjeným detailům své dílo více přibližuje realitě a dílo tak získává na uvěřitelnosti.

⁵⁴ Tamtéž, s. 45.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž, s. 228.

4 Josef Červinka-Grifin

Josef Červinka-Grifin (dále jen Grifin) byl v letech 1964–1997 vedoucí turistického (později skautského) oddílu mládeže. V únoru 1991 začal pro 7. středisko „Žlutý kvítek“ v Olomouci vydávat střediskový časopis *Echo*. Šlo o měsíčník, jehož obsahem byly především události spojené s jednotlivými skautskými oddíly ze střediska. Číslo obsahovala také fotografie a zápisy ze střediskových rad.⁵⁷ V roce 1980 dokončil první znění příběhu *Poselství ze Stínadel*. Přestože autor svůj příběh původně zamýšlel pouze jako příběhový podklad legendy ke stejnojmenné dlouhodobé hře, vzbudil text na přelomu 80. a 90. let nečekaný zájem a začal se šířit samizdatově.⁵⁸ Na základě jeho námětu vzniklo dokonce amatérské filmové zpracování s názvem *Poselství ze Stínadel*. Režisérem byl Karel Eskalik Hrivňák, film byl natočen v letech 1994–1995 v Praze⁵⁹.

4.1 Poselství ze Stínadel a jeho komparace se stínadelskou trilogií

Jde o román volně navazující na Foglarovu stínadelskou trilogii. Nejprve vycházel v rozmezí let 1986–1987 jako románová příloha časopisu *TTT* (Trojka-Turistika-Táboření), platformy turistických oddílů v Olomouci a Karviné. Námět byl inspirován stejnojmennou oddílovou hrou, jež byla Foglarem zveřejněna v jednom z mnoha vydání románu *Záhada hlavolamu*. Stejně jako tomu bylo u Velinského a jeho *Posledního tajemství Jana T.*, také Grifin tvořil své dílo přibližně ve stejné době, jako Foglar závěrečný díl své stínadelské trilogie. Po vydání Foglarova *Tajemství Velkého Vonta* v České republice Grifin svůj román částečně přepracoval, aby respektoval Foglarovu dějovou osu, a následně jej i doplnil o nové zápletky a postavy z *Tajemství Velkého Vonta*. V této podobě román v roce 2001 opět vychází v časopisu *TTT*. V letech 2003–2005 byl román po drobných úpravách vydáván jako

⁵⁷ 7. středisko junáka "Žlutý kvítek" Olomouc. *Střediskový časopis*. [online]. [19. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.zlutykvitek.skauting.cz/stredisko.htm>.

⁵⁸ DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 176. ISBN 978-80-904272-5-9.

⁵⁹ Tamtéž, s. 168.

román na vystříhování v dětském časopise *Moje první noviny*.⁶⁰ Citujeme z verze románu z roku 2001 ve formátu PDF, který je zpřístupněn na internetu.

I v tomto případě se jedná o dobrodružně-detektivní román. Slovy Michala Přibáně „Autorský záměr osciluje mezi legendou k oddílové hře a dobrodružným románem, v jehož závěru nechybí ani pekelný stroj.“⁶¹ Zejména začátek románu má opravdu spíše charakter legendy nežli románu, postupným odkrýváním jednotlivých zápletek však kniha nabývá na dějovosti. Děj se odehrává převážně chronologicky s výjimkou pasáže, ve které sledujeme dva děje odehrávající se paralelně. Objevují se také promluvy s retrospektivním charakterem, v nichž se postavy ve vzpomínkách obracejí do minulosti. Děj časově navazuje na poslední díl stínadelské trilogie a rovněž se odehrává ve fiktivních městských čtvrtích. Vypravěč užívá er-formu a na děj nahlíží převážně z vnější perspektivy, vnitřní perspektiva je nám tentokrát téměř úplně odepřena.

Vše se odehrává na začátku roku následujícího po událostech z *Tajemství Velkého Vonta*. Ve Stínadlech se objevuje spolek zvaný Moskyti, který pro Štěpána Mažňáka ukradne současnému Velkému Vontovi Otakaru Losnovi symbol Velkého Vontství – ježka v kleci. Rychlé šípy nalézají zrádce ve Vontské radě. Vypátrají vynálezce ježka v kleci, zjišťují, že existuje více jeho exemplářů a dovídají se také původ Jana Tleskače. Tleskačův otec Antonín Longweil, ve Stínadlech známý jako Kosatka kvůli svému děsivému vzhledu přivozenému mrtvicí, se žalem pomátne na rozumu a přísahá pomstu svému švagrovi, ježž viní za zmizení svého syna. Rychlé šípy se kvůli tomu v závěru dostávají do pokoje s nastraženou výbušninou a o vlasek uniknou jisté smrti. Rychlé šípy také odhalují totožnost záhadného spolku Jestřábův řád, pomáhají vyřešit záhadu stínadelské smrtky a setkávají se s inspektorem Vránou, který očistí jméno Mirka Dušína pošpiněné Mirkem Danešem a zároveň vyšetřuje dávnou událost spojenou s úmrtím Karla Dymoráka alias Dymoura a jeho přátel. Blíže nevysvětlená jména jsou převzata ze stínadelské trilogie. Ježek v kleci zde ztrácí na své hodnotě, z cenného symbolu Vontů se stává obyčejným předmětem, který lze díky existenci plánku na jeho výrobu kdykoli vyrobit znovu.

⁶⁰ PŘIBÁŇ, Michal. Foglarovi dědicové, pohrobci a levobočci. *HOST* [online]. HOST, 2007, roč. 23, č. 6, s. 38–43 [cit. 19. 8. 2017]. ISSN 1211-9938. Dostupné z:

<http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2007/6-2007/foglarovi-dedicove-pohrobci-a-levobocci>.

⁶¹ Tamtéž.

4.1.1 Postavy

Ústředním postavami jsou opět Rychlé šípy. Mírek Dušín zastává svou typickou roli hlavní autority a nejvyššího soudce. V souvislosti s postavou Jarky Metelky je v celém díle upozorňováno na jeho detektivní schopnosti: „ ‚Dobrá,‘ přerušil Losnu Jarka Metelka. ‚Vezměme to od začátku. Popište nám co nejpodrobněji průběh vaší včerejší schůze. Nezajímá nás, o čem jste jednali. Zaměřte se na to, co kdo při schůzi dělal, kde stál, jestli vyšel z klubovny, kdo přišel a podobně.‘ Jarka se chopil dalšího průběhu vyšetřování jako zkušený detektiv. Však měl také v minulosti největší zásluhu na vyřešení případu smrti Jana Tleskače v kostele svatého Jakuba.“⁶². Rychlonožka je ztvárněn jako pověřivý strašpytel: „ ‚U Jóviše!‘ vyjekl Rychlonožka. ‚Já to tušil! Já tušil, že to špatně dopadne. Už jak jsme slyšeli zvonit Umrličí prst, věděl jsem, že se něco semele. A tenkrát, jak nám zabili Bublinu, také zvonil Umrličí prst!‘“⁶³.

Vontové a vontské skupiny

Grifin na rozdíl od Foglara nezpodobňuje Vonty jako nepřátelské a do sebe uzavřené chlapce, téměř jako by se Vontové pod několikaměsíčním vedení Otakara Losny stali takovými chlapci, jací bydlí v ostatních „běžných“ čtvrtích města. Nejsou zde obestřeni žádnými záhadami, chovají se přátelsky a vstřícně. I zde se však objevují záporné vontské postavy převzaté ze stínadelské trilogie – Rejholec, Cizinec, Mírek Daneš a Mažňák (vůdce Uctívačů ginga), a zároveň je zde blíže neurčená skupina Moskytů. Uctívači ginga mají (stejně jako ve Foglarově trilogii) i zde roli vontské skupiny, která se snaží získat nadvládu nad Stínadly.

4.1.2 Jazykové prostředky

Autor užívá převážně spisovný jazyk, objevují se však i hovorové výrazy. Jazykový projev je prostší, text se zpočátku skládá převážně z dialogů. Promluvy jednotlivých postav mají občas (zejména v první části díla) rozsah i několika odstavců, takové promluvy mají nejčastěji charakter vzpomínek na stínadelskou minulost, čímž se autor snaží připomenout čtenáři důležité okolnosti děje a zároveň tím dokazuje vlastní znalost stínadelské trilogie a komiksových příběhů o klubu

⁶² ČERVINKA-GRIFIN, Josef. *Poselství ze Stínadel* [online]. 2001 [cit. 11. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.ka3.cz/webfm_send/1366.

⁶³ Tamtéž.

Rychlých šípů. S přibývajícím dějem se procento dialogů výrazně snižuje. Začátek díla se blíží spíše hernímu návodu – obsahuje detailní popis šifry a autor zde přímo oslovuje čtenáře a nabádá ho k samostatnému rozluštění tajného vzkazu, kterým Losna žádá o pomoc Rychlé šípy: „Dokázal bys pomocí frekvenční tabulky poselství ze Stínadel rozluštit? Pokus se o to! Vyzkoušej svůj důvtip, trpělivost a svou kombinační schopnost. Pokud se to nepodaří, použij klíče z další kapitoly příběhu.“⁶⁴.

Častý je popis chování postav: „Hlas Vonta byl naléhavý. I v jeho obličejí se zračilo napětí. Mažňák si toho všiml, a tak udělal krok zpět, aby mohl Vont vejít. Ten rychle vstoupil, zavřel za sebou dveře a zůstal za nimi číhavě stát. Po chvíli je prudce otevřel a pátravě se podíval přes schody do přízemí. Stín v přízemí stačil jen tak tak zmizet pod schodišťovým ramenem. Překvapený Mažňák se nezmohl na slovo a starostlivě nahlížel přes Vonta na chodbu. Když se Vont přesvědčil, že je na chodbě klid a nikdo tam není, potichu znovu zavřel. Stín v přízemí ještě nějakou chvíli počkal, a když bylo všude ticho, potichu se přikradl ke dveřím Mažňákova bytu a přitiskl ucho ke klíčové dírce.“⁶⁵.

Grifin taktéž pracuje s foglarovským jazykem a jeho typická slova a slovní obraty vsouvá do úst nejčastěji postavě Rychlonožky. Jako příklad uveďme zvolání „U Jóviše!“, „Himbajs!“ nebo žertovnou nadávku „plantážníci“. Užívá také například formulaci „hlava otevřená“ ve smyslu „chytrý, všímavý člověk“. Taktéž pracuje s Foglarovým výrazivem, převážně co se týče specifických názvů míst ve Stínadlech, užívá také velké množství přezdívek (Elk, Vlk, Skarlan).

4.1.3 Výchovné tendence

V díle jsme nezaznamenali žádné výchovné tendence, naopak se objevuje pasáž popisující nepřilíš příkladné chování Rychlých šípů: „Jarka se musel učit, protože trochu zanedbal školu, a Mirek odjel s rodiči mimo město navštívit nějakou tetičku oslavující životní jubileum. Hoši se snažili z podobných rodinných akcí vyvléknout, ale tentokrát by to bylo víc jak nezdrovňilé, a tak se Mirek hochům omluvil.“⁶⁶.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

4.1.4 Práce s prostředím

Až na úvodní pasáž popisující přicházející bouřku se popisy počasí téměř nevyskytují. Romantické popisy města se nevyskytují v podstatě vůbec, objevují se spíše strohé popisy místností a obecně místa děje. Stínadla zde ztrácejí na své tajemnosti, např. už jen tím, že jsou zde místo typických plynových lamp instalovány lampy elektrické: „Přešli na druhou stranu ulice ke klášterní zdi a zamířili k rohu. Stála tam lampa, dříve plynová, nyní upravená na elektrickou. V této části Stínadel bylo konečně před nedávnou dobou nahrazeno plynové osvětlení elektrickým, ale tvar lamp zůstal zachován v původní podobě.“⁶⁷ – nazelenalé světlo plynových lamp je ve stínadelské trilogii důležitým prvkem dokreslujícím tajemnou atmosféru Stínadel a zde se tento důležitý prvek vytrácí. Podobně znehodnocen je i kostel svatého Jakuba, pro Vonty téměř posvátné místo: „Po dvacetiminutové chůzi Jarka konečně poznal jednu z uliček v blízkosti kostela a vzápětí uviděli samotný kostel. Byl celý ozářený jarním sluncem, a tím jakoby ztratil hodně ze své tajuplnosti. Kostel byl v žalostném stavu. Snad všechna okna byla rozbitá, omítka opadaná. Hlavní kostelní vrata byla vytržena z veřejí, dřevěná kazatelna odvečena kamsi do neznáma a zřejmě v zimě skončila v kamnech některé stínadelské domácnosti. Na přístupovém schodišti do kostela se válely úlomky cihel a omítky.“⁶⁸. Tajemnost Stínadel je vyvolána pouze v souvislosti se zápletkou týkající se stínadelské smrtky – zde autor popisuje okolí stínadelského hřbitova a často zmiňuje zvon s názvem Umrličí prst.

4.1.5 Role dospělých a dívek

Dospělí zde nestojí pouze na okraji příběhu, jako je tomu u Foglara, naopak hrají v příběhu poměrně značnou roli. Vyskytují se zde dva pomatení starci, Měcháček a Kosatka (vlastním jménem Antonín Longweil, jehož jméno je inspirováno A. Langweilem, autorem tzv. *Langweilova modelu Prahy*, tedy známé papírové zmenšeniny staré Prahy⁶⁹), na nichž je postavena klíčová zápletky. Je jim věnováno mnohem více prostoru, s oběma dokonce prožíváme i jejich smrt. Objevuje se zde také postava inspektora Vrány, jenž představuje bývalého Vonta, který přijíždí

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 176. ISBN 978-80-904272-5-9.

do svého rodného města pátrat po zmizelých kamarádech z dětství a očistit jméno svého otce.

Dívky v díle nehrají v podstatě vůbec žádnou roli. Jdou zde pouze okrajově zmíněny Amazonky, dovidáme se jméno pouze jedné z nich, Marcely Krátké. Dívky jsou zde hodnoceny spíše negativně – Marcela Krátká se natolik vyděsí tři chlapců v kuklách, že se následkem toho nervově zhroutí a rozstoná. Uveďme také rozhovor Rychlých šípů s Amazonkami u nemocné Marcely: „,Jak se mohou oči smát?‘ divil se Jarka.

„To bys ani nevěřil,‘ zasáhla do rozhovoru jedna z Amazonek, ‚ale je to tak!‘

Rychlé šípky nad tím jen kroutily hlavou. Čeho si ty holky nevšimnou!“⁷⁰ – z poslední věty nelze jednoznačně vyčíst, zda jde o hodnocení pochvalné, nebo ironické.

⁷⁰ ČERVINKA-GRIFIN, Josef. *Poselství ze Stínadel* [online]. 2001 [cit. 11. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.ka3.cz/webfm_send/1366.

5 Svatopluk Hrnčář

Svatopluk Hrnčář se narodil 21. 5. 1926 v Lázních Bělohradě u Jičína a zemřel 4. 9. 2014 v Praze. Po nedokončeném studiu na reálném gymnáziu se vyučil knihkupcem a v roce 1945 odmaturoval. Absolvoval Státní knihovnickou školu v Praze a poté v letech 1948–1986 pracoval v redakcích dětských časopisů vydavatelství Mladá fronta, např. *Vpřed*, *Pionýr*, *Větrník* nebo *Ohníček*. V rozmezí 1968–1987 působil jako externí redaktor dětské rubriky *Slovičko* ve *Svobodném slově*, kde díky němu mohla být zveřejňována tvorba Jaroslava Foglara⁷¹. Hrnčářova dcera Lenka Vybíralová se stala ilustrátorkou dětských knih (včetně knih Svatopluka Hrnčáře). V roce 1959 Hrnčář debutoval detektivní sci-fi knihou *Případ skončil v pátek*, která byla posléze zpracována pro český rozhlas a zfilmována (režisér Milan Vošmik). V letech 1969–2004 přispíval do několika časopisů (mezi něž patřily časopisy *Sluníčko*, *Mateřídouška*, *Čtyřlístek*, *Pionýrské noviny*, *Sedmička pionýrů*, *Filip* a *Skaut*) pohádkami, povídkami na pokračování a scénáři komiksových seriálů. Od roku 2000 publikoval své fejetony v *Bělohradských listech* a podílel se na přípravě pořadů pro mládež pro Československý rozhlas.

Hrnčář je především autorem prozaických děl pro děti staršího školního věku, jako příklad uveďme knihy s prázdninovou tematikou *Prázdniny s pradědečkem* (1963) nebo *Kapsa ohnivého mloka* (1983). Své knihy mnohdy prokládá hádankami a rébusy, např. próza *Únos krále hádanek* (1977). Je také autorem několika knih pohádek pro děti mladšího školního věku, např. *Cestovatel Komínek* (1978) nebo *Příběh osmého trpaslíka* (1979).⁷²

5.1 Trilogie Uctívačů ginga a její komparace se stínadelskou trilogií

Volná trilogie je inspirována Foglarovou stínadelskou trilogií, na kterou navazuje s časovou prodlevou několika desítek let. Skládá se z děl *Ostrov Uctívačů ginga: po stopách neznámých příběhů Rychlých šípů* (1999), *Poklad Uctívačů ginga: tajemství neviditelného srubu* (2000) a *Maják Uctívačů ginga: Bratrstvo ztraceného*

⁷¹ ŠUBRTOVÁ, Milena et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012, s. 174. ISBN 978-80-7277-506-4.

⁷² Tamtéž, s. 174–175.

talismanu (2005). Knihy vyšly v nakladatelství Ostrov. Jde o dobrodružně-detektivní trilogii pro děti a mládež. Děj je umístěn do současnosti, události jsou chronologicky řazeny za sebou s občasným narušením schématu v podobě vzpomínek nebo dopisů a vzkazů odkazujících na minulost. Vypravěč je heterodiegetický, užívá er-formu. Zajímavým ozvláštňením je existence dvojích Stínadel – na rozdíl od všech rozebíraných děl se děj neodehrává převážně v městské čtvrti zvané Stínadla, ale i v okolí vesnice Mlázovice, ve kterém se nachází další Stínadla. Tentokrát nejde o městskou čtvrť, nýbrž o popraviště u chátrajícího hradu Pustohrad.

Děj *Ostrovu Uctívačů ginga* začíná scénou, kdy se František Hurych z Prahy v Mlázovicích seznamuje s Tomášem Brychtou a Milanem Kuklou alias Kůkem. Tomáš a Milan se od Františka dovídají o existenci dvou nikdy nevydaných komiksových příloh s neznámým příběhem Rychlých šípů, jež odkrývají tajemství klubu Uctívačů ginga. František a Tomáš se v Praze vydávají pátrat po svatyni Uctívačů ginga, ve které má stát vzácný strom ginkgo biloba. Potkávají Cyrila Kasku zvaného Dlouhé Bidlo, který je ke svatyni navede. Zjišťují, že strom uschnul, v jeho blízkosti však objevují část zašifrované zprávy. Tomáš s Kůkem se v okolí Mlázovic vydávají do „druhých Stínadel“, tedy na popraviště u chátrajícího hradu Pustohrad, kde nalézají další část šifrované zprávy. O velkých prázdninách se všichni tři opět setkávají v Mlázovicích, pomocí Tomášovy sestry Kateřiny objevují Ostrov Chu, nachází další exemplář ginkgo biloby, objevují zbylé části zašifrované zprávy a po jejím rozluštění společně s Cyrilem Kaskou a Františkovým dědečkem objevují na ostrově vzácný symbol Uctívačů ginga, zlatou pagodu z Tibetu, v níž je ukryta kronika Uctívačů ginga.

Druhý díl s názvem *Poklad Uctívačů ginga* se skládá ze dvou příběhů, jež se vzájemně prolínají. První příběh pojednává o již zmíněné trojici chlapců z předchozího dílu trilogie, která začíná zkoumat nalezenou kroniku Uctívačů ginga a postupně začíná pátrat po odkazu egyptského faraona. Druhý příběh se odehrává ve vzdáleném klášteře. Zde se objevuje postava Dominika, který ztrácí paměť poté, co jeho loď ztroskotá v bouři. Dominikův příběh se dovídáme s jeho postupně vracejícími se vzpomínkami. Zjišťujeme, že trojice chlapců i Dominik se zabývají stejnou činností – snaží se nalézt pyramidu a v ní ukrytý egyptský poklad. V závěru obě dějové linie splývají a všechny postavy se setkávají a společně poklad nalézají. Zde také vychází najevo, že Dominik je dávným přítelem Cyrila Kasky, který se vrátil z Tibetu.

Ve třetím díle *Maják Uctívačů ginga* se František Hurych v pražských Stínadlech vydává po stopách ztraceného kurýra Velkého Vonta. Při svém pátrání se dostává do staré věže ve tvaru majáku, kde čirou náhodou nalézá velkou svíci. Doma zjišťuje, že jde o kandelu, svíci užívanou sdružením Uctívačů ginga. František, Tomáš a Milan společně zjišťují, že kurýr měl podle příkazu Velkého Vonta Gabriela prodat překupníkovi předmět pro Uctívače ginga nevyčísitelné hodnoty, tedy list ginga zalitý jantarem zvaný jangin, kurýr však jako Uctívač ginga předmět odmítl prodat a uprchl s ním z města. Během pátrání po janginu pronásleduje chlapce Fialový Zorro a Širokko, jejichž totožnost v závěru odhalují a zjišťují, že jde o jednu a tu samou osobu. Podaří se jim vypátrat jangin, který následně předávají do rukou Uctívačů ginga.

5.1.1 Postavy

Hlavními postavami jsou František Hurych, Tomáš Brychta a Milan Kukla alias Kůk. František přijíždí do Mlázovic za dědečkem. Tam se seznamuje s dvěma místními chlapci Tomášem a Milanem. Nejprve naváže přátelství s Tomášem, kterého několikrát zve k sobě do Prahy, později se sblíží i s Milanem. V rámci díla nemůžeme hovořit o existenci ideálního vzoru, který se vyskytuje ve foglarovkách.

Vontové a vontské skupiny

Největší roli zde hraje odkaz sdružení Uctívačů ginga. Dovídáme se o něm již jen prostřednictvím jeho odrostlých členů, a to především v prvním dílu trilogie, kde blíže nahlížíme do jeho historie. Na rozdíl od Foglarova pojetí Uctívačů ginga se Hrnčířovi Uctívači projevují jako kladní hrdinové, kdežto ve stínadelské trilogii jde o jednu z nejzápornějších vontských skupin. I zde se objevují jednotlivci i skupiny Vontů, kteří se snaží pátrání tří kamarádů překazit. Oproti stínadelské trilogii se zde až na několik upomínek na slavnou vonstkou minulost vůbec nevěnuje pozornost jejímu ústřednímu motivu, tedy ježku v kleci. Trilogii Uctívačů ginga bychom označili za spin-off stínadelské trilogie.

5.1.2 Jazykové prostředky

Autor užívá převážně spisovný jazyk, v promluvách postav se objevuje i obecná čeština. Taktéž užívá slov a slovních obrátů typických pro mluvu Rychlých

šípů, např. „u Jóviše“ nebo „šuviks“, užívá však i vlastních klecích výrazů („krutibrko“, „krucihersvec“). Pro Hrnčáře je typické užívání vlastních neologismů, jež jsou nejčastěji jakýmsi zkratkovými slovy – např. nadávka „mašíbl“, což je označení vzniklé ze začátků slov MAgoři, ŠÍlenci a BLázni. Podobným příkladem je i slovo „norýši“, které opět vzniklo spojením prvních dvou písmen ze slov NOvé RYchlé ŠÍpy a má označovat chlapecké party, které vnikají do Stínadel a snaží se odhalit stínadelské záhady.

Důležité okolnosti děje se často dovídáme prostřednictvím nahlížení do myšlenek postav: „Co se to letos děje? mnul si Kaska neoholenou bradu. Kdekdo se o nás zajímá. Není to odplata za to, že se Stínadla snažila odlišit od ostatních čtvrtí? K tomu přispělo především vontské hnutí, jenomže jako kdyby to nestačilo, vznikaly tu ještě další spolky a sdružení. Nejen Uctívači ginga, ale také Žlutý květ, Modrá hvězda, Amazonky, Rezavé klíče, Dabinelovci...“⁷³, tím autor také poukazuje na znalost Foglarových děl. Hrnčář často nechává postavy velmi snadno (a občas ani ne vlastním přičiněním) objevit důležitou stopu, která je v pátrání posunuje kupředu, čímž děj ztrácí na uvěřitelnosti.

Hrnčář pracuje s jakýmsi kamerovým efektem. Vypravěč na začátku kapitol často popisuje postavy nejprve obecněji a pak se pomyslná kamera přiblíží a teprve tehdy se dovídáme totožnost jednotlivých postav. Matoucí je však skutečnost, že místo aby u jedné postavy v rámci kapitoly užíval jedné přezdívky nebo jednoho jména, užívá Hrnčář často hned několik různých označení. Jednu a tutéž osobu například nejprve označí jako „Dlouhé Bidlo“, poté „bývalý Uctívač ginga“, „dlouhán“, „Cyril Kaska“, „čahoun“ a nakonec „habán“, což místy znesnadňuje pochopení textu. Hrnčář podobně jako Foglar v hojné míře užívá přezdívky. Jako příklad uveďme Červenáčka a Dlouhé Bidlo (v obou případech však nejde o postavy totožné s postavami foglarovými, nýbrž jen o fyzickou podobnost), Žužlu, Tetana nebo Golema. Autor pro ozvláštění užívá exotické motivy, například v podobě artefaktů Uctívačů ginga.

⁷³ HRNČÁŘ, Svatopluk. *Ostrov uctívačů Ginga: po stopách neznámých příběhů Rychlých šípů*. 1. vyd. Praha: Ostrov, 1999, s. 66. ISBN 80-86289-02-8.

5.1.3 Výchovné tendence

Podobně jako u Grifina ani zde výchovné tendence nepozorujeme. Jako jakýsi pokus o vzdělání čtenářů lze považovat Hrnčířovo užívání cizích slov (grota, defufa), to lze však stěží považovat za silnou výchovnou tendenci díla.

5.1.4 Práce s prostředím

Hlavní rozdíl mezi prostředím komparovaných trilogií je v pojetí Stínadel. Zde se totiž objevují Stínadla hned dvoje. První jsou umístěna do městského prostředí, jde tedy o jednu z pražských čtvrtí, kde se však děj prvních dvou dílů odehrává jen okrajově (prostoru pražských Stínadel je využito hlavně ve třetím dílu trilogie) a navíc převážně za denního světla, čímž čtvrt' ztrácí na své tajuplnosti. Hrdinům v jejich ulicích ani nehrozí bezprostřední nebezpečí, jako je tomu často ve stínadelské trilogii. Druhá Stínadla objevuje Kůk na mapě poblíž Mlázovic, kde název Stínadla označuje popraviště u hradu Pustohrad, tato Stínadla hrají velkou roli v prvním románu trilogie.

Děj se na rozdíl od stínadelské trilogie odehrává z velké části v přírodě, což také podněcuje autora spíše k popisům přírodních scenérií, nežli k foglarovským romantickým popisům městského prostředí, ke kterým zde není takový prostor. Hrnčíř se však nezabývá popisy okolí tak do detailu, jako Foglar.

5.1.5 Role dospělých a dívek

Dospělí v trilogii hrají značnou roli především tím, že partě dětí několikrát pomáhají. Když jsou Franta a Tomáš uvězněni ve vile Triton, zachraňují je rodiče. Členové Rychlých šípů by nespolehali na dospělé a sami by našli způsob, jak se odtud vysvobodit. Stejně tak jim Cyril Kaska zvaný Dlouhé Bidlo, kastelánka Pustohradu a dědeček Františka (nezávisle na sobě) pomáhají v prvním dílu najít zbytky zašifrované zprávy a další důležité informace nezbytné k objevení Ostrova Chu. Také paralelní příběh z druhého dílu pojednává o dospělých postavách, zejména o trosečnickovi Dominiku Etrichovi a zákeřném správci kláštera Rufusovi, kterému se ve snaze získat tibetskou sošku málem podaří Dominika zavraždit. Ve třetím díle se objevuje pan Farský, který vyhrožuje trojici hlavních hrdinů a snaží se je okrást o domnělý poklad (který zahrnuje pouze list ginga zalitý pryskyřicí, což pro Farského nemá žádnou hodnotu).

Kateřina Brychtová je Tomášova o rok starší sestra a zároveň jedn dívčí postava v celé trilogii. Oproti stnadelsk trilogii je zde Kateřině Brychtová věnován téměř stejn prostor jako chlapeckm postavm. Je kladen důraz především na její talent na řešení rbus a hádanek, kterm chlapcům pomáhá v mnoha krizových situacích.

6 Jiří Hogan

Jiří Hogan, vlastním jménem Jiří Schwemlein, se narodil 10. 7. 1934 ve Veverských Knínicích. Je autorem pěti chlapeckých próz: *Tajemství Volavčího jezera* (1995), *Společnost správných romantiků* (1996), *Meč Vontů* (1999), *Případ zelený drak* (2005) a *Konec Romantiků* (2008). S druhým jmenovaným románem zvítězil roku 1995 v soutěži „O nejlepší dosud nepublikovaný rukopis určený dětem a mládeži ve věku 11–15 let“, jež vyhlásila Nadace FONS s podporou nakladatelství Olympia. O rok později byl román tímto nakladatelstvím vydán knižně s ilustracemi Marko Čermáka.⁷⁴ Tátáž kniha byla Vladimírem Gromovem zpracována i do rozhlasové podoby pod názvem *Poklad Tří růží*, kterou v roce 2015 vysílalo Rádio Junior.

6.1 Meč Vontů a jeho komparace se stínadelskou trilogií

Kniha vyšla v roce 1999 v nakladatelství Leprez. Autorem ilustrací je Jiří Petráček. Jde o dobrodružně-detektivní román pro děti a mládež, který navazuje na stínadelskou trilogii Jaroslava Foglara, ovšem na rozdíl od *Posledního tajemství Jana T.* s větším časovým rozestupem. Podle Miloše Dvorského text „do jisté míry reflektuje situaci skutečných postvontských skupin na začátku devadesátých let 20. století, jejichž přívrženci hojně nahrazovali dřívější stínadelské prvky módními fantasy prvky.“⁷⁵ Děj se odehrává v 90. letech 20. století, autor zachovává přirozený sled událostí, dějištěm je Praha a blízké okolí. Vypravěč je heterodiegetický a personální, užívá er-formu.

Čeněk Hoptaň se přistěhuje do nové městské čtvrti. Spolu se sestrou Makinou zjišťuje, že se přistěhovali na Druhou stranu, tedy do bydliště bájných Rychlých šípů a do sousedství tajemné čtvrti zvané Stínadla obývané Vonty, které znají z knih a které považovali pouze za literární fikci. Objevuje se záhadný muž Taran, jenž pomocí vzkazu svede dohromady Čenka a tři jeho nové spolužáky a všichni čtyři se podle Taranových instrukcí vydají pátrat do Stínadel po pátém členovi jejich nově vzniklého sdružení Pět šípů. Zúčastní se tajné vontské schůze svolané po několika

⁷⁴ Ediční poznámka z *Meče Vontů*.

⁷⁵ DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípky, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 177. ISBN 978-80-904272-5-9.

desetiletích. Zjišťují, že pátým členem jejich sdružení je Vojtěch Košner, jeden z kandidátů na Velkého Vonta a pomáhají mu vypátrat vontské symboly, tedy ježka v kleci, vontské kroniky a keltský meč.

Můžeme si povšimnout podobnosti v dějovém schématu – tak jako v románu *Záhada hlavolamu* i zde klub Pěti šípů vytváří na začátku seznam záhad, které postupně odkrývají. Taktéž vnikají do Stínadel a účastní se schůze, na níž je zapovězena účast nestínadelským. Poté podporují Vonta (Vojtěcha Košnera), jemuž pomáhají nalézt symboly Velkého Vontství a tím mu také poskytují výhodu ve volbě Velkého Vonta.

6.1.1 Postavy

Hlavním hrdinou je Čeněk Hoptáň, žák sedmé třídy. Jeví se jako chytrý, samostatný a hrdý, avšak trochu domýšlivý hoch. Ve staré čtvrti byl členem oddílu vodních skautů, díky tomu má praktické zkušenosti, které mu v nové čtvrti při výpravách do Stínadel přišly vhod. Dalšími členy klubu Pěti šípů jsou Robin, Kuba, Janek a Vont Vojtěch Košner. Tyto postavy představují kladné hrdiny, hájící dobro Druhé strany i Stínadel.

Záporné postavy představují například Jezdci z Eldoráda, skupina skinheadů. Vedoucím této party je Šilhan alias Švidroch, dalším jmenovaným je Bubu, jména ostatních neznáme. Lze je považovat za přetvořené Bratrstvo kočičí pracky ze stínadelské trilogie (kde hráli menší roli, mnohem blíže se s nimi můžeme seznámit v komiksové knize *Rychlé šípy*). I Jezdci z Eldoráda, byť mají tak okřídlený název, se snaží Pěti šípům všelijak uškodit a dělají jen to, co je výhodné pro ně samotné. Taktéž neoplývají přílišnou inteligencí, mají však jednotnější a strach vzbouzející vzhled: „Šilhan byl skin a žvýkal. Pyšnil se černou koženkovou bundou s ocvočkovaným a osichrhajskovaným límcem a rukávy, v levém uchu mosazný kroužek, čímž dával najevo spříznění s jihoafrickými Zuly. Kolem něho stála stejně vymustrovaná parta.“⁷⁶ – Jezdci z Eldoráda jsou popisováni jako velmi podobně vypadající oproti Bratrstvu kočičí pracky, jehož každý člen je velmi jedinečného vzhledu. Vzhledově v *Meči Vontů* připomíná Bratrstvo kočičí pracky spíš trojice Čeňkových spolužáků Tečka, Bendy a Sasínek (dokonce se jmenují Bratrstvo

⁷⁶ HOGAN, Jiří. *Meč Vontů*. Praha: Leprez, 1999, s. 9. Knihy táborového ohně; sv. 28. ISBN 80-86061-18-3.

kocouřího drápu), kteří jsou zde paradoxně spíše kladnými hrdiny: „Tečka, vytáhlý jako tyčka z plotu, Bendy s čírem se spíš držel u země a ten třetí v kulichu mezi nimi vytvářel pravidelný schodek. Zajímavá trojka.“⁷⁷

Přestože je Čeněk Hoptáň prezentován jako skaut a čestný hoch, kniha postrádá výrazný ideální vzor, jakým je ve stínadelské trilogii Mirek Dušín nebo Vlád'a Dratuš. Chybí zde idealizování postav, které je více než patrné ve všech foglarovkách a i v *Posledním tajemství Jana T.*

Vontové a vontské skupiny

Rozdíly mezi druhostraníky a Vonty zde nejsou natolik propastné jako ve stínadelské trilogii nebo v *Posledním tajemství Jana T.* Jako by se rivalita mezi těmito čtvrtěmi po půl století míru a zapomnění probudila s novou volbou Velkého Vonta a tím i s opětovným růstem vontského sebevědomí. Od té doby si však od ostatních čtvrtí opět udržují distanc. Hogan oproti Foglarovi více pracuje se symbolikou, konkrétně Vonty spojuje s Kelty. Členové Pěti šípů postupně odkrývají souvislost znovu se probouzejícího vontského hnutí s keltskou mytologií. Hogan přidává další vontský symbol – keltský meč Otakara Losny, posledního Velkého Vonta. Meč je zároveň důkazem Losnova obdivu ke Keltům a jeho přáním v pokračování keltského odkazu.

6.1.2 Jazykové prostředky

Oproti Foglarovi užívá Hogan květnatější jazyk. Autor se snaží přiblížit čtenářům užitím moderních výrazů a obecné češtiny, především v promluvách postav. Snaží se také udržovat nadhled a přirozenost replik, což však vzhledem k přílišné snaze o ozvláštňení přímé řeči vyznívá spíše neobratně. Jako ukázkou uvedme rozhovor sourozenců Čenka a Makiny:

„A cos zjistil o týchle čtvrti? Chcíp tady pes, nebo je tady někdo, za kým se mládež hrne?“

„Teď jsi mě překvapila, sestřičko,“ udiveně vzhledl Čeněk, „za pár dní budu vědět víc.“

„Brácho, můžu ti něco říct?“

„Jestli mi to neřekneš, nebude mi chutnat oběd.“

⁷⁷ Tamtéž, s. 21.

„Jak jsem dneska civěla z okna, viděla jsem letět holuby. Vždycky přistávali někde na našem polorozpadlým baráku. I vyšla jsem na půdu...“

„Horečka s tebou mlátí a ty se couráš po tomhle větrném stavení?“

„Neboj, obalila jsem se jako bourec morušovej.“⁷⁸ Jako další příklad ozvláštňení textu uvedme slovní spojení „vycindat se“ ve smyslu „domluvit“ nebo „zvyšovat voltáž“ v obrazném smyslu „přilévat do ohně“.

Hogan užívá některé „foglarovské“ názvy míst, například Druhá strana nebo Stínadla. Typické je také užívání vlastních přezdivek (Tečka, Bendy, Švidroch, Racek, Hopkin, Šebina), názvů míst (Malý Kulmík, Konvářský rynek) i skupin (například Uctívači slunce – aluze na Uctívače ginga ze stínadelské trilogie).

6.1.3 Výchovné tendence

Ani zde nechybí pasáže, ve kterých vypravěč čtenáře poučuje, nebo záměrně poukazuje na chvályhodné jednání postavy („Makina natáhla ruku, protože dáma podává ruku první, (...).“⁷⁹), čímž čtenáře nepřímo nabádá k podobnému jednání, nicméně se objevují v menší míře, než je obvyklé u stínadelské trilogie. Autor se někdy přímo obrací na čtenáře: „Na jakou vzdálenost ucítíte benzin? Pokud máte nos navyklý na městský smog, nezvládnete to ani na deset metrů. Pokud si nos vycvičíte na Řece řek mezi skálami, borovicemi a loukami, dotáhnete to na čtyřicet padesát metrů.“⁸⁰

Objevují se i pasáže, ve kterých autor příliš analyzuje jednání a repliky postav, což vyznívá až příliš pateticky. Některé z nich mají mít právě výchovný ráz. Jako příklad uvedme úryvek ze začátku díla, kdy ke třídě promlouvá učitelka a její monolog přejde v dialog mezi učitelkou a vedoucím party záporných postav Šilhanem alias Švidrochem:

„Řekla tiše: „Bože, proč jsem se tak rozohnila? Možná proto, že mám doma stejně starého klacka, jako jste vy, a záleží mi na tom, co dělá ve volném čase. Udělejte sami sobě a svým blízkým radost a něčemu se věnujte. Šilhane, teď bych měla říct howgh, že ano? Tak tedy howgh!“

Švidroch vstal, zvedl ruku s otevřenou dlaní jako indiánský náčelník a řekl:

⁷⁸ HOGAN, Jiří. *Meč Vontů*. Praha: Leprez, 1999, s. 29. Knihy táborového ohně; sv. 28. ISBN 80-86061-18-3.

⁷⁹ Tamtéž, s. 56.

⁸⁰ Tamtéž, s. 49.

„Howgh, Dobrá Luno!“

A zase si způsobně sedl. Bez úsměšků, bez vítězného ohlížení. Viditelně učitelku zaskočil.

Ta doširoka otevřela oči nad tou drzostí (drzostí?), pak je na okamžik zavřela a v té chvíli si promítla následky své reakce na tuhle absurdní situaci. Musí tu indiánskou hru zvládnout tady ve třídě.

Tak tedy Dobrá Luna! Čekala všechno možné, ale Dobrá Luna? Kde to ten kluk vzal? Že by v něm přece jen někde lezl dobrý červ? Vzpomínala, jak to chodilo ve Vinnetouovi. Nadechla se a zvedla ruku. Rozevřená dlaň upozornila Švidrocha, že Dobrá Luna má dobré úmysly.

„Čekám do tří úplňků,“ řekla pevným hlasem, „že mě můj rudý bratr Šilhan potěší podrobnou zprávou jako bledá tvář Hoptáň.“

S úlevou si oddychla, když uviděla, jak ten spratek vyvalil oči.⁸¹ První promluva učitelky má mít jistě výchovný charakter, který však zaniká v jejím následném jednání – prostřednictvím vypravěče ve svých myšlenkách sama přiznává, že si se Švidrochem neví rady. Nejde tedy o „foglarovského“ dospělého člověka, který je vzorem pro celou třídu – tedy pro kolektiv chlapců a děvčat – a který svým hrdým a jistým jednáním žákům imponuje, nýbrž o autorovu moralizující snahu, která je hned nato autorem vyvrácena.

6.1.4 Práce s prostředím

Hogan taktéž užívá lyrické popisy prostředí za účelem navození určité atmosféry: „Třebaže teprve dozníval den, ulice ovládlo mlhavé šero a ve vzduchu viselo jakési nepopsatelné napětí.“⁸² nebo „Ulice prosvětlené sluncem hřály jako kamna. Do parčíků se nastěhovala zelená a v zahrádkách se stromy balily do květů. (...) Vzduch voněl pádicím jarem.“⁸³

6.1.5 Role dospělých a dívek

V díle se objevuje několik dospělých postav, například profesor Kumhal – ten v knize vystupuje jako patron Vontů. Po několika desetiletích opět zasévá myšlenku Vontského hnutí, tentokrát však v jiné podobě – díky němu se Vontové postupně

⁸¹ Tamtéž, s. 19–20.

⁸² Tamtéž, s. 64.

⁸³ Tamtéž, s. 150.

nadchli pro keltskou kulturu a mytologii a začali se opět sdružovat do spolků, tak jako Vontové kdysi dávno, než je sjednotil Vojtěch Vont. Další dospělou postavou, která v díle sehrává klíčovou roli, je odborník na Kelty pan Hrubeš, bez něhož by se Čeněk nedozvěděl informace nezbytné k rozluštění hádanky, která vedla k objevení keltského meče Otakara Losny. Záhadnou postavou je zde Taran, který se objevuje pouze s maskou a s lukem a šípem, jeho motivy a identita však bohužel zůstávají neobjasněné. Za zmínku stojí i Čeněkův autoritativní otec nebo moudrý dědeček. Dospělé postavy zde mají o něco více prostoru, než ve stínadelské trilogii.

Dívčí postavy jsou zde oproti stínadelské trilogii zastoupeny v mnohem větší míře, autor se snaží zapojit do děje dívčí postavy a více se tak přibližuje realitě. Nejvýraznější dívčí postavou je Markéta Hoptáňová alias Makina. Je sebevědomá, podnikavá a ráda provokuje chlapce, to však není projev její odvahy, spíše jistoty, že jí chlapi neublíží, když je v přítomnosti bratrových kamarádů. Bez pozvání se vmísí mezi děvčata z klubu Káňat a díky svému silnému charakteru přebírá funkci vůdkyně klubu. Chlapeckými postavami je označovaná jako správné děvče a jako sestra, kterou by chtěl mít každý chlapec. Dalším příkladem autorovy emancipační snahy jsou Sedmitečky představující dívčí vontskou skupinu, která se také hlásí k pokračování stínadelské historie a navrhuje, aby se k vontskému dění přidala i děvčata a nezůstávala tak mimo stínadelské události.

7 Závěr

Cílem této práce bylo porovnat tzv. stínadelskou trilogii Jaroslava Foglara v čele s Rychlými šípy, čtenářským klubem časopisu *Mladý hlasatel*, s díly autorů, kteří se rozhodli na motivy stínadelské trilogie navázat. Stínadelská trilogie sestává z knih *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* a *Tajemství Velkého Vonta*. Zmíněnými pokračovateli a konkrétními díly jsou Jaroslav Velinský a jeho *Poslední tajemství Jana T.*, Josef Červenka-Grifin a jeho *Poselství ze Stínadel*, Svatopluk Hrnčíř a jeho trilogie *Uctíváčů ginga* a Jiří Hogan a jeho *Meč Vontů*.

V první části práce jsme se pomocí vybraných prozaických děl Jaroslava Foglara pokusili definovat tzv. foglarovku, tedy dílo, jež lze charakterizovat jako dobrodružný chlapecký román z dílny Jaroslava Foglara, vykazující především silnou výchovnou tendenci, absenci dívčích a dospělých postav a vysokou míru romantizace prostředí. Dále jsou zde shrnuty okolnosti vzniku stínadelské trilogie, tedy Foglarovo působení v časopisech pro děti a mládež, vznik fenoménu Rychlých šípů i komplikace, které provázely vznik třetího dílu trilogie. Nedílnou součástí je i důkladná literárně-vědná analýza stínadelské trilogie, jež představuje odchylku od typického schématu Foglarových próz, a její interpretace. Přestože se postavy Rychlých šípů původně utvářely v komiksových příbězích, vzhledem k omezenému rozsahu práce je souvislost s komiksovou formou zmíněna pouze okrajově.

Druhá část práce sestává převážně z literárně-vědné analýzy a interpretace jednotlivých děl pokračovatelů a z jejich komparace s Foglarovou stínadelskou trilogií. Řešíme zde zejména míru výskytu prvků typických pro stínadelskou trilogii a způsob jejich zpracování. Došli jsme k závěru, že nejvíce s trilogií koresponduje dílo *Poslední tajemství Jana T.*, v němž se autorovi daří úspěšně navázat na Foglarův způsob psaní a v mnohém jej dokonce překonat, ať již promyšleností zápletek a jejich dotažením do konce, nebo nezanedbáním detailů, které ve své tvorbě Foglar občas opomenul. Grifin umisťuje své *Poselství ze Stínadel* časově nejbliže za Velinského *Poslední tajemství Jana T.*, svým charakterem však dílo spíše než chlapecký dobrodružno-detektivní román chvílemi připomíná legendu k oddílové hře. Grifin také kompozici děje komplikuje množstvím zápletek a provázaných mezilidských vztahů, což bohužel ne vždy lze považovat za kladný jev. Další dvě díla bychom již nepovažovali za přímé pokračovatele, spíše autory, kteří jen převzali motivy stínadelské trilogie a zpracovali je svým vlastním autorským stylem.

Svatopluk Hrnčič po časové odmlce téměř padesáti let ve své trilogii *Uctívačů ginga* úspěšně přivádí k životu jedno z nejvýznamnějších stínadelských sdružení, jehož tajemství oživuje prostřednictvím tří chlapců, jedné dívky a odrostlých příslušníků Uctívačů ginga či obecně vontské organizace. Jirí Hogan svůj *Meč Vontů* umísťuje přibližně do shodné doby, jako Hrnčič. V díle křísí celou vontskou organizaci, k níž přidává keltskou symboliku.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Barbora Kovalíková

Název fakulty: Filozofická fakulta

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název práce česky: Stínadelská trilogie Jaroslava Foglara ve světle jeho pokračovatelů

Název práce anglicky: Stínadla trilogy by Jaroslav Foglar in the light of his successors

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D.

Počet znaků: 103 405

Počet příloh: 0

Počet zdrojů a použité literatury: 26

Klíčová slova: Foglar, pokračovatelé, stínadelská trilogie, Rychlé šípy, foglarovka, dobrodružný román

Key words: Foglar, successors, Stínadla trilogy, Rychlé šípy, “foglarovka” (a book by Foglar), adventure novel

V bakalářské práci sledujeme, do jaké míry korespondují prvky děl Foglarových pokračovatelů s typickými prvky Foglarovy stínadelské trilogie. Rozebíranými díly jsou *Poslední tajemství Jana T.* Jaroslava Velinského, *Poselství ze Stínadel* Jiřího Červinky-Grifina, *Uctívači ginga* Svatopluka Hrnčáře a *Meč Vontů* Jiřího Hogana. V jednotlivých dílech se soustředíme především na práci s městským prostředím, způsob zobrazování přírody a přírodních jevů, zastoupení dívčích a dospělých postav a míru výchovných tendencí – v souvislosti s těmito tendencemi hledáme v jednotlivých dílech také přítomnost takzvaného „ideálního vzoru“.

The bachelor's thesis examines in what extent the elements of Foglar's successors' works correspond with typical elements of Foglar's Stínadla trilogy. The analysed works are *Poslední tajemství Jana T.* by Jaroslav Velinský, *Poselství ze Stínadel* by Josef Červinka-Griffin, *Uctívači ginga* by Svatopluk Hrnčář and *Meč Vontů* by Jiří Hogan. We concentrate above all on work with urban environment, ways of description of nature and natural phenomena, representation of girls and adult characters and extent of educational tendency – in this context we are looking for presence of so called “ideal model” in these works.

Resumé

This bachelor's thesis deals with so called Stínadla trilogy by Jaroslav Foglar, above all Rychlé šípy, readers club of the magazine Mladý hlasatel, in the context of works by writers who decided to develop the motives of Stínadla trilogy. Stínadla trilogy consists of three books – *Záhada Hlavolamu*, *Stínadla se bouří a Tajemství Velkého Vonta*. The above mentioned successors and their works are Jaroslav Velinský and his *Poslední tajemství Jana T.*, Josef Červinka Griffin and his *Poselství ze Stínadel*, Svatopluk Hrnčíř and his trilogy *Uctívači ginga* and Jiří Hogan and his *Meč Vontů*.

In the first part of the thesis we try with the help of selected Foglar's prosaic works to define so called "foglarovka", that is a book that can be characterised as an adventure novel for boys showing strong educational tendency, non-existence of girl and adult characters and high level of romanticizing of setting. Further the thesis summarises circumstances of origin of Stínadla trilogy, that is Foglar's work in magazines for the youth, the development of the phenomenon Rychlé šípy and complications that occurred during writing of the third part of the trilogy. Inseparable part of the thesis is also thorough literary-critical analysis of Stínadla trilogy that represents a difference from typical scheme of Foglar's prose and its interpretation. Although the characters of Rychlé šípy come originally from comics stories, the connection with comics is mentioned only briefly because of the limited scale of the thesis.

The second part of the thesis consists of literary-critical analysis and interpretation of the individual successor's works and their comparison with Foglar's Stínadla trilogy. We investigate into the extent of occurrence of elements typical for Stínadla trilogy and the way of their adaptation. The thesis aims to prove existence or non-existence of these elements in the works of successors and to put the stories of these books on the imaginary time line.

Použitá literatura a internetové zdroje

Primární tištěné zdroje

FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Vyd. celkově 9., V Olympii 2. Praha: Olympia, 2004. 89 s. Sebrané spisy; sv. 13. ISBN 80-7033-827-X.

FOGLAR, Jaroslav. *Devadesátka pokračuje*. 5. vyd. Praha: Olympia, 2005. 188 s. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 5. ISBN 80-7033-888-1.

FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. 16. vyd. Praha: Olympia, 1999. 194 s. Sebrané spisy; sv. 1. ISBN 80-7033-582-3.

FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou: příběh Devadesátky*. 7. vyd. Praha: Olympia, 2005, ©1940. 136 s. Sebrané spisy; sv. 4. ISBN 80-7033-924-1.

FOGLAR, Jaroslav a STEGBAUER, Jiří, ed. *Stínadla se bouří*. Zvláštní bibliofilské vyd. Praha: Ostrov, ©2012. 178 s. ISBN 978-80-86289-76-2.

FOGLAR, Jaroslav. *Strach nad Bobří řekou*. 4. vyd. Praha: Olympia, 1999. 197 s. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; Sv. 9. ISBN 80-7033-583-1.

FOGLAR, Jaroslav. *Tajemství Velkého Vonta*. 4. vyd. Praha: Olympia, 2005. 204 s. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 8. ISBN 80-7033-870-9.

FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd. Praha: Olympia, 2003. 190 s. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 6. ISBN 80-7033-779-6.

HOGAN, Jiří. *Meč Vontů*. Praha: Leprez, 1999. 280 s. Knihy táborového ohně; sv. 28. ISBN

HRNČÍŘ, Svatopluk. *Maják Uctívačů ginga: bratrstvo ztraceného talismanu*. 1. vyd. Praha: Ostrov, 2005. 175 s. Dálky; sv. č. 8. ISBN 80-86289-44-3.

HRNČÍŘ, Svatopluk. *Ostrov uctívačů Ginga: po stopách neznámých příběhů Rychlých šípů*. 1. vyd. Praha: Ostrov, 1999. 184 s. ISBN 80-86289-02-8.

HRNČÍŘ, Svatopluk. *Poklad Uctívačů ginga*. 1. vyd. Praha: Ostrov, 2000. 191 s. Dálky; sv. č. 4. Tajemství neviditelného srubu. ISBN 80-86289-11-7.

VELINSKÝ, Jaroslav. *Poslední tajemství Jana T.* 2. vyd. Praha: Baset, 2013. 243 s. ISBN 978-80-7340-143-6.

Sekundární tištěné zdroje

DVORSKÝ, Miloš. *Mýtus zvaný Stínadla: Rychlé šípky, Vontové a hlavolam – realita versus fikce*. 2., rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011. 238 s. ISBN 978-80-904272-5-9.

FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Olympia, 2005. 218 s. Sebrané spisy Jaroslava Foglara; sv. 21. ISBN 80-7033-879-2.

CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. 210 s.

JIRÁSEK, Ivo, ed. *Fenomén Foglar: JF*. 1. vyd. Praha: Prázdninová škola Lipnice, 2007. 477 s. Gymnasion; sv. 1. ISBN 978-80-239-9736-1.

MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

PÍREK, Zdeněk. *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*. 1. vyd. Brno: Delfin, 1990. 167 s.

ŠUBRTOVÁ, Milena et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012. 465 s. ISBN 978-80-7277-506-4.

VUČKA, Tomáš. *Cesta za modrým světlem: meditace nad texty Jaroslava Foglara*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. 238 stran. ISBN 978-80-87855-26-3.

Primární internetové zdroje

ČERVINKA-GRIFIN, Josef. *Poselství ze Stínadel* [online]. 2001 [cit. 11. 7. 2017]. Dostupné z: http://ka3.cz/webfm_send/1366.

ČERVINKA-GRIFIN, Josef. *Poselství ze Stínadel* [online]. 2001 [cit. 11. 7. 2017]. Dostupné z: http://ka3.cz/webfm_send/1367.

Sekundární internetové zdroje

JANÁČEK, Pavel. Jaroslav Velinský. In: *Slovníkceskeliteratury.cz* [online]. 20. 12. 2009 [cit. 13. 4. 2017]. Dostupný z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=893&hl=jaroslav+velinsk%C3%BD+>.

7. středisko junáka "Žlutý kvítek" Olomouc. *Střediskový časopis*. [online]. [19. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.zlutykvitek.skauting.cz/stredisko.htm>.

PŘIBÁŇ, Michal. Foglarovi dědicové, pohrobci a levobočci. *HOST* [online]. HOST, 2007, roč. 23, č. 6, s. 38–43 [cit. 19. 8. 2017]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2007/6-2007/foglarovi-dedicove-pohrobci-a-levobocci>.